

Miljödiskurser i två svenska resetidningar

Linda Gardemeister
Tammerfors universitet
Institutionen för språk- och
översättningsvetenskap
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
Maj 2011

Tampereen yliopisto

Pohjoismaiset kielet

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

GARDEMEISTER, LINDA: Miljödiskurser i två svenska resetidningar

Pro gradu -tutkielma, 66 sivua

Kevät 2011

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani ympäristödiskursseja kahdessa ruotsalaisessa matkalehdessä. Matkalehtien sisältö painottuu pääosin matkailun miellyttäviin puoliin kuten mielenkiintoisiin matkakertomuksiin ja kauniisiin kuviin matkakohteista ympäri maailman. Alati kasvava matkailuilmiö on kuitenkin osallinen ihmisen aiheuttamaan ilmastonlämpenemiseen muun muassa liikenteen päästöjen vuoksi. Tutkimukseni tarkoitus on analysoida, millä tavoin matkalehdet kirjoittavat ympäristö- ja ilmastonmuutoskysymyksistä.

Tutkimusmateriaalini koostuu Vagabond- ja ESCAPE 360° -nimisten matkalehtien ympäristöaiheisista artikkeleista. Artikkeleita on yhteensä 20 kappaletta ja ne ovat peräisin lehtien internetsivujen arkistoista.

Tutkimuksen metodina on diskurssianalyysi. John S. Dryzek esittelee vuonna 1997 julkaistussa kirjassaan yhdeksän eri ympäristödiskurssia ja tavan, jolla hän on tähän luokitteluun päätenyt. Sovellan tutkimuksessani Dryzekin diskurssintunnistusmetodia ja peilaan tuloksiani Dryzekin ympäristödiskursseihin.

Tuloksista ilmenee viittauksia viiteen eri ympäristödiskurssiin: ekologisen modernisaation, vihreän rationalismin, hallinnollisen rationalismin, ekonomisen rationalismin ja vihreän romantiikan diskurssiin. Ekologisen modernisaation diskurssi on tuloksissani vallitsevin. Matkalehdissä pääosin kirjoitetaan siis kehityssuunnasta, jossa matkailuilmiötä sinänsä ei tarvitse vähentää vaan tärkeää on, että matkailun käytännöt muuttuvat ympäristöystävällisemmiksi. Tutkimuksessani tuli esille, että matkalehtien artikkeleiden mukaan matkailun muutos ekologisempaan suuntaan tapahtuu paitsi poliittisen päätöksenteon, monialaisen yhteistyön (yhteistyökumppaneina ovat muun muassa yritykset, tiedeyhteisö ja ympäristöorganisaatiot) ja kysynnän, myös yksittäisen matkailijan matkanaikaisten ympäristövalintojen kautta.

Avainsanat: diskurssianalyysi, ympäristödiskurssi, diskurssi, matkailu, matkalehti

Innehåll

1 Inledning: "Snabbtåg till Seoul?"	1
1.1 Undersökningens syfte och motivering	2
2 Bakgrund för undersökningen	3
2.1 Miljöproblem – ett kollektivt bekymmer.....	4
2.1.1 Miljöproblem och turism	5
2.2 Text och diskurs	6
2.3 Miljödiskurser	10
2.3.1 Exempel på tidigare undersökningar	12
3 Diskursanalys.....	14
3.1 Metod.....	16
4 Undersökningsmaterialet: artiklar i resetidningar.....	20
4.1 Vagabond och ESCAPE 360°	23
5 John S. Dryzeks metod att identifiera miljödiskurser	24
5.1 Element för analys av miljödiskurser	25
6 Dryzeks miljödiskurser	30
6.1 Ekologiska moderniseringens diskurs	30
6.2 Grön rationalistisk diskurs	31
6.3 Administrativ rationalistisk diskurs.....	31
6.4 Ekonomisk rationalistisk diskurs	32
6.5 Grön romantisk diskurs	33
6.6 Dryzeks miljödiskurser i förhållande till varandra.....	33
6.6.1 Moderat reformvänliga vs. radikala diskurser	34
6.6.2 Prosaiska vs. fantasirika diskurser.....	34
6.6.3 Miljödiskurser i en matris	34
7 Resultat.....	36
7.1 Grundläggande entiteter och aktörer och deras motiv.....	37
7.2 Föreställningar om naturliga förhållanden.....	46
7.3 Retoriska verktyg	50
7.4 Resultattabeller.....	53
8 Diskussion av resultaten.....	56
Källor	61

1 Inledning: ”Snabbtåg till Seoul?”

Turism kanske är livsfarligt? Vi kanske flyger mot undergången? Flyget har dykt upp som den stora miljöboven. [...] Varenda en som har koll på klimatet har vetat sedan femtiotalet att miljön är på väg åt pipan. Där har han [Klas Östergren] ju helt rätt. Detta är inte nytt. Att folk börjar bry sig är nytt. [...] Jag snackar med företrädare för flygindustrin och de känner sig hotade, inte av miljöarmageddon utan av turister som inte vill flyga längre. (Lindskog 2007 s. 15.)

Så här skrev chefredaktören av RES, Johan Lindskog, i resetidningens ledare och resonerade om framtidens resande ur miljöns synvinkel. Han förutsade i sin text att starkt förorenande flygresande kommer att minska tack vare människornas växande miljömedvetande. "Förr eller senare går det ett snabbtåg till Seoul" (Lindskog 2007 s. 15).

Klimatförändring är ett ord som idag hörs eller kan läsas i medierna. Det är naturligt att klimatförhållandena varierar men därtill är det människan och hennes verksamhet som nuförtiden medverkar till klimatförändringen: till exempel ökad mängd koldioxid och andra växthusgaser har förstärkt växthuseffekten (Finlands miljöcentral 2008 [www]). Klimatet blir varmare. Samtidigt är turismen en av de mest snabbväxande ekonomiska sektorerna i världen och enligt en prognos förväntas antalet internationella flyg före 2020 överskrida 1,5 miljarder passagerare (World Tourism Organization [www]). Turismen förutsätter trafik. Trafiken förorsakar utsläpp och påskyndar klimatförändringen. Sanningen är knappast helt så här rätlinjig som de sista satserna ovan antyder, men jag fick intresse för det här sambandet mellan turism och miljöproblem efter att jag läste ledaren av Lindskog (2007 s. 15).

Vid Nätverksuniversitetet för turismforskning i Finland (Matkailualan verkostoyliopisto, MAVY) funderade studenterna och lärarna tillsammans på turismens

miljöproblematik under studierna. Ledaren i RES (Lindskog 2007 s. 15), där chefredaktören skrev om ”turister som inte vill flyga längre”, påminde mig om en föreläsare i MAVY som en gång sade till oss studenter, att om vi på allvar vill vara miljövänliga måste vi stanna hemma. Helt enkelt rådde han oss att sluta resa.

Miljöansvar och reselust syns således vara i strid med varandra. Såsom många andra ekonomiska branscher måste också turismen ta hänsyn till miljöfrågor eftersom likgiltighet och arrogans skulle leda till en befläckad image (Marttinen m.fl. 2000 s. 283). Samtidigt är resetidningar fulla av lockande artiklar, reklam för och resereportage om gamla och nya resmål. Om man tänker på resetidningar i det här ljuset, kan det formas intressanta olikheter mellan resetidningarnas kommersiella, lockande innehåll och deras miljöansvariga innehåll. Numera är det nästan nödvändigt att visa miljöansvar, men vill resetidningar att resande minskas för miljöns skull? Hur skriver resetidningar om miljöfrågor?

1.1 Undersökningens syfte och motivering

Syftet med undersökningen är att studera miljödiskurser i svenska resetidningar: hurdana aspekter, aktörer och andra teman finns det i miljömässiga artiklar. Jag gör undersökningen med hjälp av en miljödiskursmodell som är skapad av John S. Dryzek (1997). Modellen innehåller en klassificering av olika miljödiskurser och jag tillämpar Dryzeks klassificeringssystem på mitt undersökningsmaterial. Undersökningsmaterialet består av artiklar från två svenska resetidningar. Dryzeks klassificeringssystem presenteras i kapitel 5.1 och undersökningsmaterial introduceras i kapitel 4–4.1.

Myerson & Rydin (1996 s. vi) konstaterar att företeelser, erfarenheter, värden och visioner realiserar genom språket i samhället. Språket återspeglar omvärlden, dess kultur och atmosfär. Därför kan man studera även relationer mellan människan och miljön med hjälp av språkforskning – ”relationer” i pluralis för att det inte är frågan om en enhetlig linje utan om ett komplicerat nätverk. (Myerson & Rydin 1996 s. vi.)

Undersökningen utgår alltså ifrån det antagandet att miljödiskurser i resetidningar reflekterar tidningarnas inställning till miljöfrågor och miljöproblem.

Samma forskare Myerson & Rydin (1996 s. vii) motiverar forskningen om miljödiskurser även med praktiska skäl. De anger att en rik dialog är viktig för att miljöfrågor kvarstår på den politiska och sociala agendan. Dialogen kan hjälpa med att forma alla slags förändringar i samhället. Diskussion och förståelse är kraftiga medel och resurser i en demokrati. ”Texts can also start wars, or contribute to changes in education, or to changes in industrial relations, and so forth”, säger också Fairclough (2003 s. 8). Dialog, inklusive miljödialog, har många funktioner: att protestera, avslöja, övertyga, blidka och så vidare. Följden kan vara att lagar stiftas, regler skrivs om och nya institutioner skapas medan gamla institutioner läggs ner. Därför tycker också jag att det är motiverat att forska i miljödiskurser i olika kontexter. På grund av min studiebakgrund (turismen som biämne) är kontextvalet här resetidningar.

2 Bakgrund för undersökningen

Följande kapitel 2.1–2.3 ger bakgrundsinformation till min undersökning. Först behandlas miljöproblem i allmänhet i kapitel 2.1 Miljöproblem – ett kollektivt bekymmer. Sedan diskuteras en komplicerad relation mellan miljö och turism i kapitel 2.1.1 Miljöproblem och turism. Kapitlet syftar till att förklara bakgrunden till både mitt eget intresse för ämnet och frågeställningen i undersökningen. Sedan i kapitel 2.2 funderar jag vad diskurserna egentligen är i förhållande till begreppet *text*. Miljödiskurserna belyses med hjälp av två exempel i kapitel 2.3. Till sist i kapitel 2.3.1 refereras några exempel på tidigare undersökningar för att förtydliga forskningsfältet.

2.1 Miljöproblem – ett kollektivt bekymmer

Ett växande medvetande om miljöfrågor framgår både i nationell och i internationell politik. Om man till exempel tänker på klimatförändring har man kunnat följa ganska stora politiska evenemang kring den. 1992 hölls Rio-konferensen som resulterade bland annat i klimatkonventionen och skogsprinciperna (Förenta Nationerna 1997 [www]). 1997 kom Kyotoprotokollet med begränsningar av växthusgaser (Miljöministeriet [www]), 2008 fattade G8-länderna beslut att försöka minska växthusutsläpp till hälften före 2050 (Helsingin Sanomat 2008 [www]) och den 7–18 december 2009 hölls FN:s klimatkonferens i Köpenhamn med syftet att fatta beslut om en ny internationell klimatöverenskommelse efter år 2012 (Sveriges ordförandeskap i Europeiska unionen [www]).

De miljöpolitiska diskussionerna har varierat under tiderna. Förorening, skyddande av vilda djur, överbefolkning och minskande naturresurser var med i de första miljöfrågorna. Nutida orosmoment är, inklusive de ovannämnda, hotande energibrist, djurrättigheter, utdöende arter, miljörätt och så vidare. (Dryzek 1997 s. 3.) Problemen har blivit större, miljömedvetande har ökat och diskussionen har blivit livligare. Diskussionen är inte bara politisk utan miljöproblem kommer fram också i offentlig debatt, företagsverksamhet, utbildning samt som medborgaraktivism och organisationsverksamhet. Även daghem ger miljöfostran. Diskussionen förs således på olika nivåer. Det berättar om temats vikt i dag, i synnerhet om man tänker på många miljöbegrepp som inte ens fanns förrän på 1960-talet (Dryzek 1997 s. 5).

Miljöproblemen är i allmänhet erkända, men trots det kan inställning till dem och deras orsak, verkan och beslutsmodeller vara olika. Skillnaderna i hållningar till miljöproblem varierar både individuellt och kollektivt. Också resetidningar betraktar miljöproblem ur sina egna synvinklar.

2.1.1 Miljöproblem och turism

Som nämnts i inledningen är turismen en av de mest snabbväxande ekonomiska sektorerna i världen. Till exempel en snabb ekonomisk tillväxt i Kina (Koivu 2006 [www]) är en avsevärd faktor i ökningen av turismen. År 2009 reste 47,7 miljoner turister utomlands från Kina, något som betyder fem procents tillväxt jämfört med år 2008 (World Tourism Organisation 2010 [www]).

Ett sätt att exemplifiera relationen mellan turismen och miljöproblemen är att iaktta världens koldioxidutsläpp. Koldioxid är en av de gaser som förorsakar växthuseffekt och sålunda påskyndar en global uppvärmning av jordens klimat. År 2008 var trafikens andel 22 % av världens koldioxidutsläpp det vill säga nästan en fjärdedel av de sammanlagda utsläppen. All trafik är naturligtvis inte turisttrafik, men all turism förutsätter ändå i praktiken att en person rör sig från en plats till en annan, inrikes eller utrikes – och oftast händer det med hjälp av något samfärdsmedel.

Turisternas beteende och verksamhet på rese målet har ofta någon slags miljöeffekt. En nyhet år 2007 berättade om Galapagosöarna där turismen hade ökat 150 % under 15 år. Turismen slet på öarnas värdefulla natur och spred främmande arter (YLE Uutiset 2007 [www].) En annan nyhet, publicerad av samma nyhetsbyrå cirka ett år senare, belyste för sin del klimatförändringens verkan på södra Finlands skidföre. Artikeln berättade om hur varmare vintrar hade minskat antalet dagar då man kan skida. Enligt förfrågningar var en del skidåkare färdiga att resa till snösäkra områden vilket förutspåddes öka turismen i östra och norra Finland. (YLE Uutiset 2009 [www].) Miljön påverkar turismen och turismen påverkar miljön. Det här komplicerade och ömsesidiga sambandet mellan turism och miljö realiserar både lokalt och globalt vilket förmodligen syns på något sätt i resetidningar också.

2.2 Text och diskurs

Innehållet i resetidningar består av skrivna artiklar, bilder och reklam. Bilder och reklam har sina egna ”språk” men i den här undersökningen koncentrerar jag mig på diskurser som en språklig företeelse och därför lämnar jag bilder och reklam utanför granskningen. För att forska i resetidningarnas diskurser måste jag alltså undersöka texter och därför definierar jag här näst begreppet *text*.

I *Svensk ordbok* (1986 s. 1259) definieras text som ”sammanhängande, meningsfull följd av skrivna ord; ibland om den synliga teckenföljden, ibland med tonvikt på innehållet”. Jag är särskilt intresserad av textens innehåll som består av ord. Nöth (2003) sammanfattar träffande innehållets betydelse, det vill säga varför ord är mer än bara bokstavskejdor. Ord är symboliska, det vill säga de är tecken vilkas relation till sina motsvarigheter i verkligheten baseras på arbiträra eller godtyckliga och lingvistiska konventioner samt inläring och användning av dem. Med hjälp av verbala element är det möjligt och lätt att uttrycka osynliga företeelser, generella och abstrakta begrepp, tid och kausala relationer. Med text kan saker också nekas, bekräftas och ifrågasättas. (Nöth 2003 s. 170.) Med ord är det möjligt att kommunicera även om abstrakta teman vilket gör den verbala kommunikationen till ett mångsidigt och kraftigt verktyg för språkanvändare.

Hellspong & Ledin (1997) listar sju olika egenskaper för text i sin bok *Vägar genom texten*. Några egenskaper är överlappande med de egenskaper som Nöth beskriver. Text är *verbal* (1), alltså den består av ord, av språkliga tecken. Ord är ordnade linjärt, varigenom skribenten eller talaren kan kontrollera i vilken ordning läsare eller lyssnare möter budskapet. Text är *kommunikativ* (2), den är en form av tilltal från någon till en annan. Text är också *intentionell* (3), det vill säga den har skapats för något syfte. Skribenten eller talaren vill oftast förmedla något budskap till en mottagare. *Stabilitet* (4), någon slags oföränderlighet, betyder i detta sammanhang att speciellt skriven text är i princip färdig när läsare möter den. Text är också *koherent* (5), det vill säga sammanhängande vilket betyder att dess delar bildar en helhet. För att bli förstådd måste texten följa vissa allmänt accepterade normer och regler, alltså är text

konventionell (6). Den är också *kreativ* (7): text har ett skapande inslag. (Hellspong & Ledin 1997 s. 30-38.)

Nedan är en beskrivning om mitt forskningsmaterial det vill säga artiklar i resetidningar i ljuset av Hellspong & Ledins (1997 s. 30–38) lista över textens egenskaper.

1) Verbal

Artiklar består av ord, särskilt av skrivna ord. I denna undersökning är det frågan om svenskspråkiga texter.

2) Kommunikativ

Journalister i resetidningar skriver eller redigerar artiklar till tidningens läsare (och i det här fallet till de människor som besöker tidningens webbsidor, se kapitel 4).

3) Intentionell

Journalister skriver sina artiklar av olika orsaker, till exempel för att ge information om något rese-mål, för att varna resande för ett lands säkerhetssituation, för att ge tips om ekologiskt resande och så vidare. Prenumeranter och andra läsare har intresse för temat vilket får dem att läsa resetidningar.

4) Stabil

Artiklar i resetidningar är statiska däri att de kvarhåller sina former så länge som tidningarna fysiskt existerar. Artiklarna kvarstår alltså oföränderliga även om tiden går och läsare skiftas. Innehållet i resetidningarnas internetversioner kan visst ändras på ett ögonblick men ofta publicerar tidningarna precis samma artiklar som i tryckta pappersversioner. Textens stabilitet gör det möjligt att jämföra olika texter, till exempel när det gäller resetidningar kan man jämföra artiklarnas stil- och innehållsmässig förändring över tiden.

5) Koherent

Resetidningsartiklar är skrivna så att läsare kan forma en innehållsmässig helhet utifrån textdelar (ord, satser). Helheten är både externt och internt i en förståelig och logisk form. Textdelarna har någonting gemensamt så att när delarna formar en helhet har texten ”en tematisk koherens” (Hellspong & Ledin 1997 s. 35). Ord och satser i artiklar är inte arbiträra utan deras innehåll och ordning strävar efter att tillförsäkra att textens budskap blir förstått.

6) Konventionell

Det är konventionernas förtjänst att en text överhuvudtaget är läsbar: betydelse för bokstäver och ord är allmänt kända för språkets användare. Konventionerna är gemensamma överenskommelser om ordens betydelser. Vidare kan resetidningarnas skribenter skriva artiklar på ett särskilt sätt och på samma sätt tar resetidningarnas läsare emot resetidningstexter på ett särskilt sätt. En konvention som ingår i resetidningsartiklar kunde vara till exempel det att i denna genre skrivs det om saker liksom reseplans prisnivå så sanningsenligt som möjligt. Samtidigt kan ändå tänkas att innehållet i en artikelserie om en ny, underbar hotelkedja kan innehålla marknadsföring eller kanske nyanser om skribentens personliga preferenser: läsare kan då ställa sig lite kritisk till artiklarnas innehåll.

7) Kreativ

I genren resetidningar är kreativitet vanligare än till exempel i nyheter. Sannolikt är kreativiteten en önskad egenskap i sådana artiklar som till exempel koncentrerar sig på att beskriva ett lands matkultur, gästvänligheten hos lokala människor eller sandsträndernas snygghet.

Liksom listan ovan påvisar kan alla Hellspong & Ledins (1997 s. 30–38) sju egenskaper hos text specificeras också i resetidningstexter. Om man tänker på textens egenskaper i förhållande till diskurser och i förhållande till min undersökning är en del av egenskaperna mer relevanta än de andra. Men innan man kan betrakta relationen mellan text och diskurs måste begreppet *diskurs* också definieras.

Diskursforskaren John S. Dryzek (1997 s. 8) definierar diskurs som ett gemensamt sätt att förstå världen. Två diskursforskare vid Jyväskylä universitet, Pietikäinen & Mäntynen (2009, s. 11), preciserar definitionen genom att beskriva att i diskursforskningen studerar man språk med hänsyn till språkanvändare, situation, tid och plats. Diskursforskare Hajer (1995 s. 44) skriver i sin bok *The Politics of Environmental Discourse* att diskurser är helheter som är utformade av idéer, begrepp och kategoriseringar.

På grund av definitionerna av de ovannämnda diskursforskarna kan man sammanfatta att när man betraktar en diskurs måste man ta hänsyn till kontext där språkanvändarens tankar och tankemodeller utformar hans eller hennes världsbild. Språkanvändare eller språkanvändargrupp står på sätt och vis i en speciell punkt varifrån han/hon/den ser på världen. Därför definierar jag diskursen med ordet *ståndpunkt*¹. Ståndpunkten reflekteras i språkanvändningen.

När man vill definiera relationen mellan text och diskurs kan man säga att tack vare textens egenskaper (se listan av Hellspong och Ledin) är det möjligt att producera språkliga² diskurser. I den här undersökningen är det speciellt relevant att text är kommunikativ, intentionell och stabil. Resetidningar skriver om miljöfrågor för sin publik det vill säga för dem som är intresserade av resande (texten är kommunikativ). Resetidningar vill antagligen kommunicera om miljöfrågor på något särskilt sätt (texten är intentionell). För undersökningen är det också viktigt att artiklar är till hands för forskning och att de presenterar de diskurser som är rådande i skrivande stund (texten är stabil).

---

¹För att undvika upprepning använder jag i den här undersökningen orden *diskurs*, *ståndpunkt*, *synpunkt* och *inställning* som synonymer

²Ofta i diskursforskning undersöks det hur språkanvändarens ståndpunkt framträder i språklig – talad eller skriven – kommunikation. I en bredare definition av diskurser kan de ändå innehålla även icke-verbala element såsom gester eller handlingar (Potter & Wetherell 1989, citerat efter Jokinen m.fl. 1993 s. 27). Icke-verbala medel kunde till exempel vara föraktande ansiktsuttryck mitt i en het debatt, demonstrationståg, en provokativ bild eller rasistiskt våld. Dock forskar jag endast i skriven text, diskurser som verbal kommunikation. Orsaken för denna gränsdragning är mitt metodval, se kapitel 5.

2.3 Miljödiskurser

Man ofta talar om diskurser i pluralis. Det finns så många faktorer (språkanvändare, situation, tid och plats) som påverkar utformning av synpunkter att naturligt är att synpunkter skiljer sig från varandra. Hajer (1995 s. 43) använder politiska konflikter för att exemplifiera diskursers skiljaktigheter.

The political conflict is hidden in the question of what definition is given to the problem, which aspects of social reality are included and which are left discussed. In this respect [...] various actors are likely to hold different perceptions of what the problem 'really' is. (Hajer 1995 s. 43.)

Om man tar en företeelse och ställer olika aktörer med olika motiv omkring den får man ett slutresultat som består av en mängd varierande ståndpunkter. Skribenter producerar diskurser när de kommunicerar från sin egen ståndpunkt eller från en intressegrupps synpunkt.

Följande finskspråkiga texter om saimenvikarna är exempel på olika ståndpunkter. Man kan säga att exemplen nedan representerar olika ”saimenvikardiskurser”. Temat som handlar om en utrotningshotad djurart tangerar miljöfrågor som är den här undersökningens tema.

Diskursexempel 1 består av ett avsnitt från en webbsida av en naturvårdsorganisation:

Saimaannorppa (*Phoca hispida saimensis*) on kaikille tuttu suomalaisen uhanalaisen luonnon symboli. WWF:n vuonna 1979 aloittaman aktiivisen suojelun ansiosta saimaannorppakanta on säilynyt ja kasvanut Saimaalla. Saimaannorppa on silti yhä maailman uhanalaisimpia hylkeitä. [...] WWF suojelee saimaannorppia aktiivisesti ja monipuolisesti. WWF esimerkiksi suojelee norppia pesimäaikaiselta häiriöltä mm. julistamalla vuosittain saimaannorpan pesärauhan [...] suojelee norppia hukkumasta kalanpyydyksiin, selvittää norppakannan kokoa ja levinneisyyttä mm. keväisten norppalaskentojen avulla [...] suosittelee ja vaatii saimaannorpalle tehokkaita suojelutoimia, suojelee saimaannorpan elinympäristöä, tiedottaa norppien suojelun tärkeydestä ja kehittää ympäristötietoisuutta sekä ehkäisee norppaa uhkaavaa ilmastonmuutosta monin toimin. WWF perusti vuonna 1979 saimaanhylyjetyöryhmän, norpan suojelun pioneerin. [...] Liity

saimaannorpan kummiksi! Kummina olet mukana pelastamassa norpat.
(WWF Suomi (u.å.) [www].)

Diskursexempel 2 består av ett avsnitt från en blogg:

Tulipa tuossa mieleen, että saimaannorppa voisi olla kannattavaa tappaa sukupuuttoon. Sama koskee kaikkia marginaalilajeja, eli käytännössä pääosin isoja nisäkkäitä. Ei luonto siitä pahemmin kärsisi jos saimaasta [så!] norppa katoaisi Saimaasta. Sillä rahalla joka norpan suojelemiseen kuluu voisi tehdä paljon oikeaa luonnonsuojelua. On paljon lajeja joiden suojelusta olisi enemmän hyötyä. [...] Toki norppa on joidenkin mielestä söpö ja siksi sitä pitää suojella. [...] Tietysti kaikkein paras tapa suojella uhanalaisia eläimiä olisi syödä niitä. Jos jollakulla on bisneksenä tarjoilla syötäväksi vaikkapa nyt norppaa, on aivan selvää, etteivät silloin norpat pääse loppumaan. (Tikka 2010 [www].)

Skibenternas inställning till saimenvikare skiljer sig från varandra i diskursexemplet³. Den första texten från WWF:s webbsidor berättar om saimenvikarens bekymrande situation som utrotningshotad djurart och listar olika åtgärder som WWF gör för att försöka trygga artens fortbestånd. Saimenvikaren beskrivs även som *bekant för alla* och som *symbol för den finska utrotningshotade naturen*. I det här diskursexemplet är inställningen till saimenvikare positiv: det finns skäl att kämpa mot artens utdöende.

Bloggskribenten däremot förundrar sig över den penningssumma som används för skydd av saimenvikare. Han tycker att de pengarna förnuftigt kunde placeras om i annan naturvård. Han sätter alltså värde på naturen som helhet medan han inte tycker att saimenvikare borde skyddas på andra djurarters bekostnad. Skribenten drar slutsatsen att produktifiering av vikarkött skulle vara ett effektivt sätt att skydda arten.

Diskurserna har alltså olika idéer om vad som är värdefullt i naturen och vilka är effektiva och/eller godtagbara sätt att skydda de utrotningshotade saimenvikarna. Deras inställningar syns i texterna och inställningarnas olikhet framkommer till exempel i svar på frågan ”hur borde man skydda saimenvikare”. Exempelsvar är ”genom att årligen säkra ro att bygga bo för dem” och ”genom att äta dem”.

---

³ Valet av kraftigt skiljaktiga diskurserna var avsiktligt för att exemplifieringen av diskursernas skiljaktighet skulle vara så klar som möjligt.

2.3.1 Exempel på tidigare undersökningar

Antalet diskursanalytiska undersökningar är stort för att det finns mycket att forska i, världen är full av språkanvändare med olika synpunkter. Också diskursanalyser med ett miljötema syns vara allt vanligare, tack vare ämnets aktualitet. Man forskar i diskurser inom turismforskning också, till exempel diskurser i resereklam och resebroschyrer har varit under förstoringsglas. Veterligen finns det inte tidigare forskning om miljödiskurser speciellt i resetidningar och därför kan jag inte direkt jämföra min undersökning med en annan liknande. Dock tangerar undersökningarna i följande stycken min egen för att de behandlar miljödiskurser eller diskurser i turismbranschen.

Hajer (1995) presenterar miljödiskurser som förekom vid diskussionerna om surt regn i Storbritannien och Nederländerna i slutet av 1980-talet och i början av 1990-talet. Han klarlägger hur miljödiskurserna i de här särskilda fallen var med om att påverka utformningen av allmänna åsikter om miljöproblem. (Hajer 1995 s. 7, 260.) Hans undersökning omfattade således diskussion i medier och diskussionens inverkan på människor.

Hovden & Lindseth (2004) jämför två politiska miljödiskurser i Norge i sin artikel *Discourses in Norwegian Climate Policy: National Action or Thinking Globally?* *National Action*-diskurs (som betonar nationell miljöpolitik) har efter 1990-talet hamnat i skuggan av *Thinking Globally*-diskurs (som betonar internationell miljöpolitik). Forskarna argumenterar att globala lösningar kommer att vinna terräng i *lokal vs. global*-frågeställningar inte bara i Norge utan runtom i världen tack vare Kyotoprotokollet och andra internationella beslut (Hovden & Lindseth 2004 s. 63, 76–78.) Undersökningen av Hovden & Lindseth (2004) koncentrerade sig alltså på politiska miljödiskurser i Norge och deras förändring i tiden.

Kurz, Donaghue, Rapley & Walker (2005) analyserar människors redovisningar i sin artikel *The way that people talk about natural resources: Discursive strategies as barriers to environmentally sustainable practices*. Forskarna intervjuade en grupp australiska personer och analyserade med diskursanalys, hur konsumtion och besparing av vatten och energi konstruerades i deras tal. Undersökningen visar bland annat, att de

intervjuade ansåg vatten vara en värdefull och begränsad resurs och dess konsumtion borde ransoneras och att energi hölls för livets självklara nödvändighet, alldeles som energi är så självfallen att den inte *kan* slösas. Det framträder också i artikeln att många intervjuade ansåg sig själva vara sparsamma och höll andra människor för slösaktiga resursanvändare (Kurz m.fl. 2005, s. 603, 616.) Forskarna ville alltså mönstra vad människors berättande avslöjar om deras synpunkter på naturresurser.

Undersökningar om miljödiskurser har gjorts också vid Tammerfors universitet. Till exempel Juhani Tirkkonen (2000) studerar i sin doktorsavhandling diskurser i finsk klimatpolitik jämförda med respektive internationella klimatkurser. Han drog en slutsats att den finska klimatpolitiken avancerar mot en ekologisk modernisering, det vill säga att ekologiska synpunkter iakttas alltmer i ett allmänt beslutsfattande. Utvecklingen syns till exempel i det att klimatpolitiken i Finland nuförtiden administreras inte bara vid miljöministeriet utan också vid andra ministerier. Således närmar sig Finlands klimatpolitik den internationella klimatpolitiken. (Tirkkonen 2000 s. 202–206.)

Till sist nämner jag några avhandlingar pro gradu som är skrivna vid Tammerfors universitet. De är skrivna vid institutionerna för politisk forskning, informatik, internationell politik och språk- och översättningsvetenskap.

Pekka Karvonen (1993) och Heidi Hiltunen (1994) har studerat hur diskursiva drag i internationell miljöpolitik har utformats och hur de har påverkat i praktiken. Salla Uotila (2001) har forskat i diskurser om klimatförändring i Helsingin Sanomat, och Elina Venesmäki (2002) har studerat diskurser om hållbar utveckling som ett klimatpolitiskt begrepp i samma tidning.

Anu Kuusisto (2000) har studerat allmänna diskurser i resetidningar och i artiklar med resetema i tidskrifter och hon har uppdelat diskurserna i dokumentarisk-realistiska, informativa och romantisk-exotiska diskurser. Kuusistos undersökning är olik jämförd med min däri att hon inte använde färdiga diskursklassificeringar som grund för sin studie utan hon klassificerade diskurserna själv. Jag jämför forskningsmaterialet mot Dryzeks miljödiskursklassificeringar. Tiina Mikkola (2009) har studerat hurdana sinnebilder webbrosschyrer skapar om Goa i sin avhandling pro gradu *Exotiska Goa i*

Indien – en text- och bildanalys av webbroschyrer på tre svenska researrangörers webbsidor. Hon studerade alltså inte diskurser men hennes undersökningsobjekt (material på nätet som hänför sig till resande och turismmarknadsföring) är likartad som min.

3 Diskursanalys

Vad är *diskursanalys* och vad kan man studera med hjälp av den? Redan länge har man gjort diskursanalytiska undersökningar inom olika vetenskapsgrenar, till exempel i antropologi, semiotik, litteraturforskning, lingvistik, sociologi, socialpsykologi och psykologi (Jokinen m.fl. 1993 s. 9–10). Diskursanalys är en kvalitativ undersökningsmetod, det vill säga med hjälp av diskursanalys försöker man förstå människans verksamhet och meningsvärld (Pietikäinen & Mäntynen 2009 s. 139). Med diskursanalys kan jag forska i resetidningstexter och på det sättet bli insatt i resetidningarnas miljödiskurser.

Det finns olika slags diskursanalys. Diskursanalysen kan till exempel delas i två riktningar beroende på undersökningsobjekt. I den första inriktningen fokuseras mångfalden av den sociala verkligheten, i den andra inriktningen betonas maktrelationer. Inriktningarna utesluter dock inte varandra. Den sociala verkligheten består av otaliga olika struktureringssätt (studieobjekt för inriktningen 1), men några struktureringssätt kan bli etablerade och samtidigt nedtysta andra svagare sätt (studieobjekt för inriktningen 2). (Jokinen m.fl. 1993 s. 11.) Min undersökning koncentrerar sig på resetidningarnas artiklar och möjligtvis olika miljödiskurser i dem – det vill säga den här forskningen placerar sig inom inriktningen 1. Maktrelationer behandlas inte i det här sammanhanget för det skulle anmärkningsvärt utvidga undersökningens utgångspunkt.

Diskursanalys borde inte karaktäriseras som en klart avgränsad forskningsmetod utan snarare som en vid teoretisk referensram där finns olika tyngdpunkter för granskningen

(Potter & Wetherell 1989 och Suoninen 1992, citerade efter Jokinen m.fl. 1993 s. 17).

Den referensramen utgörs av följande teoretiska förmodan:

1. språkbruk konstruerar social verklighet
2. det finns flera parallella meningssystem som kan konkurrera med varandra
3. betydelsefull verksamhet är kontextbunden
4. aktörer är fast i meningssystem och
5. språkbruk kan ha konsekvenser (Potter & Wetherell 1989 och Suoninen 1992, citerade efter Jokinen m.fl. 1993 s. 17–45).

Enligt den första förmodan bygger språkbruket verklighet. Det betyder att när man använder språk är det inte så att språket bara beskriver världen utan språket också organiserar, bygger, omarbetar och förändrar den sociala verkligheten som vi lever i (Jokinen m.fl. 1993 s. 18–19).

Enligt den andra förmodan finns det flera parallella meningssystem som kan konkurrera med varandra. *Icke-representativitet* betyder att språkbruket inte representerar eller reflekterar verkligheten på ett helt entydigt sätt (Jokinen m.fl. 1993 s. 19–20). Därför finns det många olika diskurser och olika världssyn. Meningssystemen är inte bara individuella utan man bygger också meningssystem socialt (Jokinen m.fl. 1993 s. 24–28).

Den tredje förmodan innehåller en tanke att betydelsefull verksamhet är kontextbunden. Kontexter kan vara mångdimensionella vilket ändå inte ses som något störande drag när man gör diskursanalys. Kontexternas mångsidighet är en egenskap som hör till den diskursiva världen och endast berikar analys av materialet. När man gör en

diskursanalytisk undersökning i praktiken, betyder den här ”kontextbundenheten” att forskaren borde betrakta sitt undersökningsmaterial i en viss tid och på en viss plats samt sträva efter att ställa sin tolkning i relation till dem. (Jokinen m.fl. 1993 s. 29–36.) Även Fairclough och Wodak (1997 citerat efter Wodak 2007 s. 186) framhäver, att vid diskursanalysen måste språket ses som en social praktik (*language as a social practice*) och därför är det viktigt att analysera också kontexten.

Enligt den fjärde förmodan är aktörer fast i meningssystem. Det här betyder att betydelser baserar sig på sociala praktiker och en och samma aktör kan ha många annorlunda ”jag” beroende på kontexten. (Jokinen m.fl. 1993 s. 37–38.) Den här punkten är relevant i sådana sociologiska undersökningar där man studerar språkbruk i vardagliga situationer. En sådan undersökning kunde vara till exempel en studie av kvinnans olika positioner som husmor, dotter och arbetstagare. Den här punkten är alltså inte väsentlig i den här undersökningen därför att jag forskar i miljödiskurser i resetidningar.

I den femte och sista förmodan framställs att språkbruk har konsekvenser. När en språk användare säger någonting – eller uttrycker sig på något sätt – påstår han eller hon någonting om verkligheten och samtidigt konstruerar han eller hon verkligheten socialt. Språkbruket har konsekvenser. (Jokinen m.fl. 1993 s. 41–42.) Också Dryzek (1997 s. 9) poängterar att språket har makt: vårt sätt att bilda, diskutera, tolka och analysera problem, inklusive miljöproblem, har konsekvenser. Språkets makt är även en av Dryzeks motiveringar för varför miljödiskurser är värda undersökningen (Dryzek 1997 s. 9).

3.1 Metod

Siegfried Jäger (2001) har sammanfattat ett tillvägagångssätt för en diskursanalytisk undersökning i praktiken. Jägers artikel *Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis* innehåller en slags lathund (som skribenten kallar för *little toolbox for conducting discourse analyses*)

(2001 s. 55–56). Verktygslådan är speciellt nyttig för att den tar hänsyn till olika slags undersökningsmaterial, inklusive det tryckta ordet.

Jägers (2001 s. 55–56) verktygslåda för en enkel diskursanalys innefattar fem punkter som presenteras nedan. Efter varje punkt har jag skrivit ett stycke som handlar om min egen undersökning i ljuset av Jägers idéer. Jag har anpassat Jägers råd så att de är passande för min undersökning eftersom Jäger uppmanar att variera verktygslådan på ett lämpligt sätt (Jäger 2001 s. 54).

1. Kort karaktärisering av diskursområde eller sektor i diskursområde, till exempel tryckta media, damtidningar, popsånger eller videor

Jäger skriver att forskaren antingen kan koncentrera sig på ett diskursområde (*discourse plane*), till exempel det tryckta ordet, eller på en eller flera sektorer i ett diskursområde (*partial sector of the discourse plane*). Han föreslår att en karaktärisering av till exempel en dagstidning kunde innehålla tidningens politiska riktning, läsekrets, spridning och så vidare. (Jäger 2001 s. 54.)

Jag tänker att här kunde också talas om forskningsmaterialets genre. I min undersökning är genren *resetidningar*. De är publicerade av företag vars mål är att ge vinst: därför vill resetidningar tilltala sina läsare. Resetidningar i allmänhet innehåller artiklar om olika reseplaner, nyheter från turismens värld, reklam, reseberättelser, erfarenheter från resor och råd och tips i anslutning till allt slags resande. På resetidningars webbsidor finns det nuförtiden ofta även diskussionsforum, vilka gör det möjligt för resenärer att diskutera och utbyta tankar. Resetidningarnas målgrupp är alltså de människor som är intresserade av resande. (Mer om de resetidningar som jag studerar i kapitel 4.1.)

2. Grundande och behandlande av materialsamling

Jäger skriver att man kan behandla sitt material till exempel genom att göra upp en redogörelse av materialets kontext och en beskrivning av materialets yttre utseende liksom layout, bilder, tabeller och rubriker (Jäger 2001 s. 55).

Mitt undersökningmaterial består av artiklar från två resetidningar. Jag tycker att letande och utgallring av artiklar (texterna är inte vad för resetidningsartiklar som helst utan de har ett visst miljötema) samtidigt innefattar både de åtgärder som Jäger nämner det vill säga ”grundande” och ”behandlande” av materialsamlingen. Motiveringen för valet av texterna samt en mer detaljerat presentation av dem finns i kapitel 4.

3. Strukturanalys av undersökningsmaterial

Jäger klargör att strukturanalys betyder betraktande av materialet för det diskursdragets del som då analyseras (Jäger 2001 s. 53).

Jag genomför strukturanalysen genom granskning av undersökningsmaterialet med hänsyn till de element i miljödiskurser som Dryzek (1997 s. 16–18) nämner i sin bok. Elementen är *grundläggande företeelser, föreställningar om naturliga förhållanden, aktörer och deras motiv* och *retoriska verktyg*. Dryzeks gruppering av miljödiskurserna baserar sig alltså på skillnader i elementen. Därför studerar jag varje text i undersökningsmaterialet med tanke på Dryzeks element– jag frågar

- vad är grundläggande företeelser i artikeln?
- vilka är föreställningar om naturliga förhållanden i artikeln?
- vem är artikelns aktörer och vad är deras motiv?
- vilka retoriska verktyg används det i artikeln?

Jag skriver mer om Dryzeks element i kapitel 5.1.

4. En mer detaljerad analys av diskursfragment

Därefter följer en mer detaljerad analys av diskursfragment (se följande stycke), med orden av Jägers förslag ”fine analysis of one or several [...] (discourse fragments) which are as typical as possible of the sector” (Jäger 2001 s. 53).

Diskursfragment i min undersökning är Dryzeks fyra element som nämns ovan i punkt 3. Till exempel i artikeln *Klimathot debatterades på ny resevässa* (Vagabond 2008a [www]) kallas resande för *konsumenter*. Användning av ordet *konsument* är typiskt i den ekonomiska rationalistiska diskursen som har en ekonomisk människobild (se kapitel 6.4). Sålunda kan jag påstå att det finns ekonomiska rationalistiska aktörer i artikeln. Jag samlar identifierade element till tabeller (se kapitel 7.4).

5. En sammanlagd analys av sektorn i allmänhet

Till sist råder Jäger att forskningsmaterialets sektor (genre) presenteras på nytt i ljuset av forskningsresultaten. Hela processen (punkter 1–5) kan alltså sammanfattas att man börjar från en helhet (sektorkaraktärisering), fortsätter till mindre element (diskursfragment) och till slut återvänder man tillbaka till början och presenterar sektorn igen – nu från den särskilda synvinkel som de färskas undersökningsresultaten har gett upphov till. (Jäger 2001 s. 53–54.)

I den här min undersökning betyder denna sista punkt att till sist sammanfattar och diskuterar jag resultaten. Det här resonemanget finns i kapitel 8 Diskussion.

4 Undersökningsmaterialet: artiklar i resetidningar

Jäger (2001 s. 52–53) betonar i sin artikel *Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis* att det är viktigt att motivera valet av undersökningsobjekt. Som exempel nämner han två orsaker för valet: ”because it promises to demonstrate in a special way, how a theme is disseminated to the masses, or because this sector has not previously been investigated” (Jäger 2001 s. 53). I själva fallet passar båda Jägers orsaker också för min undersökning och dess materialval. För det första vill jag veta hur resetidningar skriver om miljöfrågor för sina läsare och för det andra har veterligen inte några liknande undersökningar tidigare gjorts (se kapitel 2.3.1).

Mitt undersökningsmaterial består av 20 resetidningsartiklar⁴. Av praktiska skäl undersöker jag artiklar på resetidningarnas webbsidor i stället för tidningarnas egentliga pappersversioner. Det var lättare och kostnadsfritt att få tag även på äldre innehåll i tidningar. Ett problem med webbsidorna är att deras innehåll kan förändras. Jag klarade problemet genom att skriva ut alla texter den 4 oktober 2010.

För att ge en generell bild av texterna och deras karaktär listar jag deras rubriker, typer, längd och publiceringsdatum, se tabell 1. Länkar till fullständiga artiklar kan hittas i litteraturlistan i slutet av avhandlingen.

---

⁴I fortsättningen använder jag ordena *resetidningsartikel*, *artikel*, *text* och *resetidningstext* som synonymmer.

	RUBRIK	DATUM	TEXTTYP	LÄNGD (sats(er))
VAGABOND:	Res klimatsmart	15.5.2007	tips	56
	Ny modell för klimatkompensation av Fritidsresor	26.11.2007	nyhet	14
	Klimathot debatterades på nyresemässa	24.1.2008	nyhet	28
	Många struntar i miljön på semestern	2.7.2008	forskningsresultat	9
	Miljöministern: "Vi måste flyga på klimatets villkor"	27.8.2008	intervju	20
	Klimathotade Maldiverna satsar på förnybar energi	16.3.2009	nyhet	9
	Bränslesnålare plan bra för ekonomin- och miljön	25.9.2009	nyhet	13
	"Flyget är miljövänligt sätt att resa"	15.10.2009	utdrag från debattsajt	26
	Kilimanjaro glaciärer försvinner	4.11.2009	nyhet	8
	Storsatsning på renare flyg	26.4.2010	nyhet	20
	Maldiverna blir klimatneutrala	1.4.2009	nyhet	5
	Take off för miljöflyg	6.4.2009	nyhet	10
	Håll koll på utsläppen när du flyger	5.8.2009	nyhet	4
	Mindre utsläpp och mindre buller	19.10.2009	nyhet	10
ESCAPE 360°:	Bo grönt - vem kan du lita på?	6.11.2009	tips, forskningsresultat	33
	Världens mest etiska resmål	8.12.2009	nyhet, tips	10
	Easjet får stå i miljöskamvrån	9.12.2009	nyhet	15
	Miljön i fokus på Uppsalas nya centralstation	7.4.2010	nyhet	6
	ESCAPE360°-medarbetare utnämnd miljöambassadör	8.4.2010	nyhet	9
	Flygresan går före miljön	27.8.2010	forskningsresultat	8

Tabell 1 Information om forskningsmaterial

Jag behandlar artiklarna som hela texter. Jag analyserar både brödtext, rubriker och bildtexter. Jag förbigår läsarnas kommentarer⁵ därför att jag koncentrerar mig endast på de miljödiskurser som resetidningarna producerar.

I början av materialsökningen satte jag mig in i webbsidorna på fem olika svenskspråkiga resetidningar: Allt om Resor, ESCAPE 360°, Golfresan, RES och Vagabond. Allt om Resor publicerade inte sina artiklar på webbsidorna och Golfresans webbplats saknade en inre sökmotor. Således utgallrades de här två tidningarna redan i början. De tre återstående tidningarna, ESCAPE 360°, RES och Vagabond, publicerade både innehållet på webbsidorna och hade egna inre sökmotorer så materialsamlingen fortsattes med dem.

Jag sökte efter miljörelaterade texter med hjälp av tidningarnas egna sökmotorer och använde sökorden *miljö*, *miljöproblem*, *klimat* och *klimatförändring* som sökord. Miljö och klimat befanns vara lite problematiska sökord på grund av deras mångtydighet (*miljö* = finskans *ympäristö* vs. *miljö* = finskans *miljöö* och *klimat* = klimat såsom i sammanhanget *klimatförändring*, *klimatförändring* och så vidare vs. *klimat* = väderförhållanden). Mångtydigheten medför att det inte var förnuftigt att välja undersökningsobjekt (resetidningar) på grund av antalet sökresultat. I stället ögnade jag igenom de artiklar som sökresultaten föreslog och bedömde själv vilka artiklar som var relevanta att ta med till min undersökning. Ett kort brottstycke som ofta fanns på sökresultatena vid sidan av en rubrik hjälpte med bedömningen. Naturligtvis fanns det även fall vars tema var svårt att bedöma på grund av rubrik och/eller brottstycket. I de här fallen öppnade jag länken och såg över om deras innehåll var lämplig för undersökningens tema. Jag ansåg som relevanta de artiklar vars huvudtema behandlar både resande och miljö.

Sökmotoren för RES producerade bara 6 relevanta sökresultat och därför förkastade jag tidningen RES helt. ESCAPE 360° och Vagabond producerade tillräckligt relevanta sökresultat (26 och 121). Således blev det Vagabond och ESCAPE 360° kvar. På de här

---

⁵På webbsidorna av den andra resetidningen är det möjligt för läsare att kommentera artiklar.

webbplatserna valde jag arbiträrt tio texter från båda tidningar som undersökningsmaterial.

4.1 Vagabond och ESCAPE 360°

Vagabond Media AB grundades 1987 och företaget har sex verksamhetsdelar. Resemagasinet Vagabond är Sveriges största resetidning. Tidningen vann 2008 Svenska Publishing-Priset i kategorin specialtidningar. Vagabond Publishing producerar reseinformation till externa uppdragsgivare, Vagabond förlag ger ut reseguider, Vagabond Resebutik säljer varor man kan behöva under resan och Travel News är Sveriges ledande affärs- och branschtidning för turist- och resenäringen. Webbplats för tidningen Vagabond är en reseportal där man kan hitta guider, nyheter, resereportage och information. (Vagabond u.å.)

Resemagasinet ESCAPE 360° är utgivet av ett svenskt förlag IPG (Independent Publishing Group). IPG är även utgivare av tidningar Allt om Bröllop, Allt om Bröllopsresor, Allt om Bröllopfesten, Konstvärlden och Disajn och Konstguiden. IPG är utgivare av flera sajter och bedriver bokförlag. (ESCAPE 360° u.å.)

Båda webbsidorna (www.vagabond.se och www.escape360.com) är visuellt angenäma och ser moderna ut. Det finns mycket färger, bilder och resereklam. Artiklar kan kommenteras och på webbplatserna fungerar olika applikationer av sociala medier liksom läsarnas egna resebilder och bloggar. Båda tidningarna har grundat egna Facebook-profiler. Tidningarna kommunicerar alltså med sina läsare och möjliggör interaktionen läsarna emellan. Webbsidorna visar med sina egen tillvaro att resetidningarna anser det viktigt att alla villiga kan sätta sig in i tidningarnas innehåll.

5 John S. Dryzeks metod att identifiera miljödiskurser

John S. Dryzek presenterar ett diskursanalytiskt betraktelsesätt för miljöpolitik i sin bok *The Politics of the Earth. Environmental Discourses* (1997). I boken beskriver han hur människans olika inställningar till jorden, rättare sagt till miljö och varelser och företeelser i den, reflekteras i politiska och samhällsliga diskurser.

Dryzek skriver om människans förhållande till valar som ett exempel på hur miljörelaterade diskurser har förändrats under tidens lopp:

What is a whale? Once whales were regarded as sources of food and other useful products such as oil and baleen. The idea that whales were sentient creatures with a right to exist and flourish free from human interference would have been laughable. Yet this view is now widely held, and indeed dominates the policies of many nations on the whaling issue (Dryzek 1997 s. 4.)

Den förändringen som har hänt i människans inställning till valar syns till exempel på webbsidor *Whales* (u.å. [www]).

Whales are *particularly intelligent mammals* and like humans, *place much value on their families* and the role that each member plays within the unit. Notably, the individual *families also travel and migrate together* in pods and *each family member continues to play a vital role within that pod, as a greater unit of the family*. These groups demonstrate the sociable nature of whales, and their unspoken cooperation with one another is evidence of the insight and sense of responsibility of the animals.(Whales u.å. [www].)

I utdraget ovan kan man se hur valar är respekterade på ställen där valarnas intelligens (*particularly intelligent mammals*), sociala egenskaper och familjcentrerad karaktär (*place much value on their families, families also travel and migrate together, each family member continues to play a vital role within that pod, as a greater unit of the family*) beskrivs.

Ett annat gott exempel är miljö. Miljön som begrepp fanns inte i politiken och beslutsfattandet förrän på 1960-talet. Nu har alla länder miljölagstiftningar, regeringarna har avdelningar med miljöuppdrag och den stora publiken är medveten om miljöproblemen. (Dryzek 1997 s. 4.) Det förekommer överbefolkning, utrotningshotade arter, giftutsläpp och klimatförändring, men inget av dessa problem kan betraktas enkelt och ensidigt då miljöproblemen innefattar en stor mängd estetiska och moraliska frågor, till exempel om människans näring, attityder och relation till andra entiteter på jorden (Dryzek 1997 s. 3). Man kan alltså se ett och samma miljöproblem från flera olika synvinklar och det är de här konkurrerande perspektiven som åstadkommer olika ståndpunkter för miljö, det vill säga olika miljödiskurser.

5.1 Element för analys av miljödiskurser

Hur kan man identifiera och sortera olika miljödiskurser? Dryzek (1997 s. 15–18) har sammanfattat en lista över element (eller diskursfragment, se kapitel 3.1) som man kan granska i texter. Således kan man identifiera miljödiskurser i dem. Det finns fyra element (mina översättningar): grundläggande entiteter (*basic entities whose existence is recognized or constructed*), föreställningar om naturliga förhållanden (*assumptions about natural relationships*), aktörer och deras motiv (*agents and their motives*) och retoriska verktyg (*key metaphors and other rhetorical devices*) (Dryzek 1997 s. 16–18). Följande numrerade punkter 1–4 presenterar Dryzeks element mer detaljerat. I slutet av detta kapitel redogör jag hur jag anpassar Dryzeks element för mitt forskningsmaterial.

1. Grundläggande entiteter

Ett exempel på diskursens grundläggande entitet är människa. Till exempel på diskussionsforum på nätet eller i en insändarspalt kan man stöta på ganska avvikande åsikter till exempel om biologiskt avfall och dess återvinning. Några tycker att det är viktigt att sortera i varje hushåll medan andra ser sorteringen hemma som absolut lönlös

på grund av mängden avfall som till exempel industrin framkallar varje dag. De här två olika ståndpunkterna har skiljaktiga människobilder. Den första människobilden är individuell, den ser människan som en tänkande individ som influerar med sina personliga aktioner. I den andra, samhällliga människosynen ses människan som större helheter av individer liksom samfund, korporationer eller stater, och det är de här större helheterna som spelar någon roll. (Dryzek 1997 s. 16.)

När man talar om diskursens grundläggande entiteter kunde man också tala om diskursens ontologi, alltså läran om existensen. Såsom Dryzek (1997 s. 16) skriver: "Different discourses see different things in the world." Man kunde fråga vilka som är de mest kännetecknande och väsentligaste dragen av människa, miljö och andra företeelser (Dryzek 1997 s. 16).

2. Föreställningar om naturliga förhållanden

David Weaver presenterar i sin bok *Ecotourism* (2001) olika perspektiv på hållbarhet. Två av de presenterade perspektiven, antropocentriskt och biocentriskt perspektiv, är exempel på både en relation mellan människan och naturen och en hierarkisk relation. I ett biocentriskt perspektiv är naturen en utgångspunkt för allt. Radikala representanter av inriktningen, *deep ecologists*, tycker att alla levande varelser från en loppa till en människa är likvärdiga. Den radikalaste falangen av det antropocentriska perspektivet, teknologisk utopism, förlitar sig däremot på människans förmåga att behärska och även manipulera naturen med hjälp av teknologi. (Weaver 2001 s. 12.) I det biocentriska perspektivet ligger alla levande varelser på samma nivå medan i det antropocentriska perspektivet står människan ovanför naturen.

Miljödiskurserna innehåller alltså en idé om vad som är naturligt i förhållanden mellan entiteter, till exempel mellan människan och djur eller mellan individer inom en människogrupp. Dryzek (1997 s. 16) beskriver att de ömsesidiga relationerna kan formas till exempel av konkurrens i en social omgivning eller darwinistisk överlevnadskamp. Hierarkiska relationer är också en del av de naturliga förhållandena. I

hierarkiska relationer står entiteter högre, lägre ner eller på samma nivå som andra entiteter (Dryzek 1997 s. 16).

3. Aktörer och deras motiv

Gigantiska oljebolag är ett exempel på aktörer vars verksamhet och motiv skattas på olika sätt i olika diskurser. Å ena sidan anses oljebolag som giriga system som lobbar för de initiativ och projekt som är ekonomiskt värdefulla för dem själva. Miljöpåverkan som är förorsakad av deras verksamhet är inte bland de största intressena för de här hänsynslösa oljebolagen. Å andra sidan kan man tänka på oljebolag helt enkelt som en nödvändig del av energiproduktionen. Världens energibehov blir kontinuerligt större varför efterfrågan av energi måste besvaras på alla möjliga sätt.

Bland annat organisationen *CO₂ is green* har orsakat diskussion. Kort förklarar är ifrågavarande institutionen en icke-kommersiell organisation som meddelar att koldioxid inte är en förorening utan den fungerar som naturligt gödselmedel. Tack vare koldioxiden blir jorden ett grönare ställe att leva på. ”There is not a single piece of scientific evidence that CO₂ is a pollutant”, står det på framsidan av organisationens webbsida (*CO₂ is green* (u.å.) [www]). Man har ifrågasatt motiven för *CO₂ is green* och andra organisationer med liknande teser. Man har till exempel kommit med påståenden att i själva verket är det oljebolag som fungerar i bakgrunden av respektive organisationer (t. ex. Greenpeace USA 2010 [www] och ESCAPE 360° 2009g [www]). Oljebolag skulle vinna på om koldioxidens rykte som skadlig växthusgas skulle förvandlas till en naturlig gödselmedel.

Diskurser har aktörer som kan vara individer eller kollektiv. Även andra företeelser än människor kan räknas som aktörer, till exempel marknaden som påverkar ekonomin. Aktörer har egenskaper och motiv. Samma aktör, till exempel statens regering, kan samtidigt representera en god och en ond aktör beroende på diskurs. Diskurser kan presentera aktörer till exempel som egoistiska byråkrater, likgiltiga konsumenter eller representanter av en bildad vetenskaplig elit. (Dryzek 1997 s. 16–17.)

4. Retoriska verktyg

Ett citat från en artikel om klimatförändring fungerar som ett exempel på retoriska verktyg. I augusti 2010 publicerades nyheter om ett massivt isblock som hade lossnat från glaciären Petermann. Blocket sades möjligtvis hota bland annat fartygsleder och oljefält i Atlanten (t.ex. Helsingin Sanomat 2010 [www] och BBC 2010 [www].) Kongressledamoten Edward Markey från Förenta Staterna gav ett uttalande om nyheten:

An iceberg four times the size of Manhattan has broken off Greenland, creating plenty of room for global warming deniers to start their own country (Armbruster 2010 [www]).

Man kan läsa mellan raderna att Markey är av annan åsikt som klimatförändringsskeptiker. Markey använder ironi som effektmedel. Han uttrycker sin åsikt genom att han ”vänligt” erbjuder isblocket för skeptikerna som en ny boplats. Markey har arbetat för en lagstiftning som strävar efter att anpassa samhället till klimatförändringen och med sitt uttalande ger han en knäpp på näsan till människor som ställer sig kritiska till klimatförändringen (Armbruster 2010 [www]). Med retoriska verktyg strävar man efter att ge en önskad bild om sakerna till publiken (Karvonen (u.å.) [www]).

Retoriska verktyg hjälper att övertyga publiken. Man kan få nyanser, kraft och andra drivfjädrar i sitt tal eller text med hjälp av retoriska medel. (Dryzek 1997 s. 17.)

Sammanfattningsvis kan man säga att Dryzeks sätt att identifiera och klassificera miljödiskurser utformar ramarna för min undersökning. Dryzek berör nio olika miljödiskurser i sin bok det vill säga överlevnad-diskurs, promethean diskurs, hållbar utveckling-diskurs, ekologisk modernisering-diskurs, administrativ rationalism-diskurs, demokratisk pragmatism-diskurs, ekonomisk rationalism-diskurs, grön romantik-diskurs och grön rationalism-diskurs (se också kapitel 6.6.3). Han koncentrerar sig på miljöpolitiska diskurser medan min forskning fokuseras till miljödiskurser i resetidningar. Dryzeks och mina forskningsobjekt är något annorlunda varför Dryzeks alla nio miljödiskurser inte är relevanta när det gäller mitt forskningsresultat och

analys⁶. Därför presenterar jag inte Dryzeks modell i sin helhet utan jag lyfter fram och behandlar endast de av Dryzeks miljödiskurser som är väsentliga för min undersökning.

Jag anpassar Dryzeks element så att jag förenar diskursernas grundläggande entiteter och aktörer till en helhet därför att diskursens aktörer i hög grad bestäms enligt dess grundläggande entiteter. Jag tycker att diskursens grundläggande entiteter och aktörer i stor mån hör ihop och därför är det naturligt att presentera dem tillsammans. Med det här tillvägagångssättet undviker jag också upprepning av forskningsresultat. Till exempel en grundläggande entitet i en administrativ rationalistisk diskurs är ledare (*managers*). En aktör i samma diskurs är samtidigt – med precis samma ord – ledare (*managers*). (Dryzek 1997 s. 76.) Ledare som grundläggande entiteter och ledare som aktörer skiljer sig förstås lite från varandra. Ledare som en grundläggande entitet i den administrativa rationalistiska diskursen betyder att miljöproblem behandlas och löses med administrativa medel. Ledare som en aktör kan däremot vara till exempel landets miljöministerium. I alla fall sammanhänger de här två elementen tätt i denna undersökning och därför behandlar jag de här diskursfragmenten ihop i kapitel 7.1. Jag hänvisar i texten om det är frågan om en grundläggande entitet eller en aktör. Efter detta koncentrerar jag mig på förhållandena mellan olika entiteter, aktörer och miljö i kapitel 7.2 och till sist presenterar jag diskursernas retoriska verktyg i kapitel 7.3.

---

⁶De av Dryzeks miljödiskurser som inte hittas i mitt forskningsmaterial är antingen föråldrade eller på något annat sätt utomstående i resetidningskontext.

6 Dryzeks miljödiskurser

Först i kapitel 6.1–6.5 presenterar jag de av Dryzeks miljödiskurser som jag hittade i artiklarna. I kapitel 6.6–6.6.3 belyser jag de hittade miljödiskursernas förhållanden till varandra och nämner kort de Dryzeks miljödiskurser som inte hittades i mitt forskningsmaterial.

Jag identifierade element från fem av Dryzeks miljödiskurser. De miljödiskurserna vars element jag hittade är ekologisk modernisering (*ecological modernization*), grön rationalism (*green rationalism*), administrativ rationalism (*administrative rationalism*), ekonomisk rationalism (*economic rationalism*) och grön romantik (*green romanticism*).

6.1 Ekologiska moderniseringens diskurs

Ekologiska moderniseringens diskurs bygger på en tanke att man kan och borde göra om miljövärd till handel. Miljövärdet behöver inte betyda att man måste avvara en del av välbefinnande – tvärtom, den kan bli nyttigt för alla. Diskursens praktiska medel för att lösa miljöproblem är till exempel ekonomiskt framgångsrik energieffektivitet, föroreningsbekämpning och reducering av mängden avfall. I diskursen tänker man att det eventuellt blir billigare att satsa på en miljövänlig teknologi i stället för att man senare betalar för miljöförstöring. (Dryzek 1997 s. 141–142.)

Dryzek skriver att i ekologisk modernisering borde ekonomiska och politiska strukturer omarbetas mot miljövänligare riktning (Dryzek 1997 s. 141). Det är alltså både företag och stater och deras verksamhet som kan få ekonomisk nytta av miljövänliga val och beslut. Dryzek exempelvis nämner fem stater som på 1980- och 1990-talen lyckades bäst med miljöpolitik: de renaste och grönaste (*Cleanest and Greenest*) staterna var

Tyskland, Japan, Nederländerna, Norge och Sverige. Dryzek motiverar sin indelning bland annat med staternas låga koldioxid- och svaveldioxidutsläpp per capita och låga mängder hushållsavfall per capita. (Dryzek 1997 s. 137–142.) Ekologisk modernisering realiserar huvudsakligen genom staters och företags försorg och därför beaktar diskursen knappt individens val och verksamhet.

6.2 Grön rationalistisk diskurs

I den gröna rationalistiska diskursen utgår man från att det är yttre omorganiseringar i sociala, ekonomiska och politiska strukturer som löser miljöproblem. Kapitalismen behöver inte nödvändigtvis helt undanträngas, men den borde transformeras längre bort från direkt ekologisk irrationalism. (Dryzek 1997 s. 172–193.) Såsom i ekologisk modernisering är strukturella förändringar i samhället viktiga också i grön rationalism, men grön rationalism tar ytterligare hänsyn till individuella människor. Dryzek (1997 s. 172) skriver om gröna rationalister på följande sätt: ”Rationality is also a matter of open-ended and critical questioning of values, principles and ways of life [...] Green rationalists are necessarily humanists as well as environmentalists”. Alltså individens miljögränningar och val som grundar sig på hans eller hennes eget resonemang är också väsentliga. Relationen mellan natur eller miljö och gröna rationalister beskrivs av Dryzek som en relation mellan lantgård och dess förvaltare (*a stewardship relationship*) (Dryzek 1997 s. 186). Det betyder att människan får nytta av naturen, men för att behålla situationen måste naturen tas om hand.

6.3 Administrativ rationalistisk diskurs

Den centrala tanken i den administrativa rationalistiska diskursen är att det bästa sättet att lösa miljöproblem är vetenskaplig forskning och därefter tillämpning av information i praktiken genom politiska och samhällsliga institutioner. Lämpliga verktyg för detta är

myndigheter, ämbetsverk, institutioner, bestämmelser, beskattning och kommissioner. Experter på vetenskapliga områden spelar en viktig roll för att deras kunskaper utgör en grund för miljöpolitiska beslut och byråkrati. Naturen är underordnad jämfört med människan, men samtidigt är "en vanlig människa" underordnad jämfört med ett samhällsligt system (ofta staten) (Dryzek 1997 s. 63–83). Dryzek (1997 s. 26) kristalliserar mycket träffande den ledande tanken i den här diskursen: "Leave it to the experts" – låt experterna ta hand om saken. Förvaltningsorgan ses som en hjärna som kontrollerar rörelser i kroppen, det vill säga resten av samhället (Dryzek 1997 s. 63–83.) Således litar man i diskursen på att miljöproblem löses med hjälp av administrativ styrning av massorna. Individens val betonas härigenom inte.

6.4 Ekonomisk rationalistisk diskurs

Den ekonomiska rationalismen erbjuder den fria marknaden som svaret på miljöfrågor. Marknadskraft är den starkaste drivkraften om man vill ändra beteendet hos individer eller institutioner. Ett marknadssystem som grundar sig på ett fritt utbyte av varor och service medför en noggrannare egendomsförvaltning. I praktiken betyder det att allt som är i privat ägo blir bättre skött – inberäknat naturområdena. Ett bra exempel på företeelsen är att allmänna parkområden för det mesta är skräpiga jämfört med privata trädgårdar. Därför tycker ekonomiska rationalister att lösningen på miljöproblem helt enkelt är privatiseringen av land, vattenområden och även luft (se även kapitel 2.3 och bloggtexten om saimenvikare där). Andra nyttiga verktyg är till exempel utsläppshandel och gröna skatter. Diskursens människobild är ekonomisk, alltså människor är konsumenter och producenter. Naturen är en ekonomisk resurs som kan prissättas och således är den en nytthet bland många andra. (Dryzek 1997 s. 102–119.)

6.5 Grön romantisk diskurs

Gröna romantiker vill förändra världen genom individer. De vill att människor upplever hela världen på ett nytt, mer ekologiskt sensitivt sätt. Ett exempel på en inriktning av grön romantik är så kallade *lifestyle greens* vars gröna levnadssätt består bland annat av miljöetisk konsumtion, klimatsmart ekomat och återvinning. De uppfattar inte politik som en lösning till miljöproblem. I stället är att leva grönt det enda sättet att faktiskt vara grön. (Dryzek 1997 s. 156–159.) Människan är inte ovanför naturen utan en del av den. Naturen är alldeles som en levande organism med en mening – i detta avseende skiljer grön romantik från många andra miljödiskurser som uppskattar naturen som objekt, resurskälla eller egendom. Diskursens retorik är känslig, poetisk och även religiös. (Dryzek 1997 s. 155–171.)

6.6 Dryzeks miljödiskurser i förhållande till varandra

Dryzek (1997 s. 12–15) har sorterat fyra egenskaper för miljödiskurser. En matris av egenskaperna åskådliggör diskursernas skiljaktigheter och ömsesidiga relationer (se matris 1). Diskurser är antingen *moderat reformvänliga* eller *radikala* och antingen *prosaiska* eller *fantasirika*. De har placerat sig på matrisen på motsvarande sätt.

De ovannämnda egenskaperna reflekteras mot diskursen av det industrialiserade samhället som är dominerande i de industrialiserade västländerna. Om man kort vill karaktärisera industrialismens diskurs präglas den av en omfattande utfästelse mot en kontinuerlig tillväxt av nyttigheter, egendom och ekonomi och med dem av människornas välmåga. (Dryzek 1997 s. 12–13.) De fyra egenskaperna i matrisen beror alltså beror på hur de är jämförbara med industrialismens diskurs.

6.6.1 Moderat reformvänliga vs. radikala diskurser

En moderat reformvänlig diskurs skiljer sig från industrialismens diskurs endast litet och industrialismen anses som mer eller mindre realiteten i moderat reformvänliga diskurser. Däremot om man observerar radikala diskurser iakttar man skarpa skiljaktigheter jämfört med den nutida industrialismen. Radikala diskurser ställer sig bakom häftiga och starkt idealistiska förändringar i samhället. (Dryzek 1997 s. 13.)

6.6.2 Prosaiska vs. fantasirika diskurser

Att diskursen är prosaisk hänvisar till att samhällets nutida situation anses som utgångspunkten för problemlösning. I de prosaiska diskurserna strävar man efter förändringar i samhället med hjälp av redan existerande politiska, ekonomiska och sociala strukturer. Som motsatsen till de prosaiska diskurserna står fantasirika diskurser som kräver djupa och permanenta förändringar inte bara i samhället och sociala strukturer utan även i människornas andlighet och attityd. Såsom Dryzek (1997 s. 13) träffande säger, de fantasirika diskurserna vill ”omdefiniera schackbrädet” [min översättning]. (Dryzek 1997 s. 13.)

6.6.3 Miljödiskurser i en matris

Dryzek har gjort en matris (1997 s. 14) där diskurserna är uppställda enligt deras egenskaper. Han använder en slags gruppering i sin matris där han till exempel buntar ihop administrativ rationalism-diskursen, demokratisk pragmatism-diskursen och ekonomisk rationalism-diskursen och kallar dem tillsammans för problemlösning (*problem solving*) (Dryzek 1997 s. 14). Jag föredrar att använda precis samma namn för diskurser både i min brödtext och matris och därför uppsatte jag en egen matris (matris 1).

Man kan märka att jag i matrisen har placerat alla Dryzeks nio diskurser. De diskurser som jag inte hittade i mitt forskningsmaterial är skrivna med grå font.

	MODERAT REFORMVÄNLIG	RADIKAL
PROSAISK	Administrativ rationalism-diskurs Demokratisk pragmatism-diskurs Ekonomisk rationalism-diskurs	Överlevnad-diskurs Promethean diskurs
FANTASIRIK	Hållbar utveckling-diskurs Ekologisk modernisering-diskurs	Grön romantik-diskurs Grön rationalism-diskurs

Matris 1 En bearbetning av Dryzeks (1997 s. 14) klassificering av miljödiskurser.

I följande fyra stycken berättar jag kort om de återstående diskurserna och resonerar kring varför de inte hittades i mitt forskningsmaterial.

I den demokratiska pragmatismens diskurs (*democratic pragmatism*) anses samhällsaktivitet och demokrati som lösning på miljöproblem. Verktyg för lösning av miljöproblem i den demokratiska pragmatismens diskurs är bland annat röstning, offentlighetens deltagande i politiskt beslutsfattande, olika slags medlingsförfaranden vid tvistefrågor, förfrågningar och lagstiftning som garanterar offentlighetsprincipen. Med de här verktygen strävar man efter större öppenhet och aktivitet hos medborgarna i miljöfrågor. (Dryzek 1997 s. 84–101.) Diskursen är prosaisk och moderat reformvänlig liksom den administrativa rationalismens diskurs och den ekonomiska rationalismens diskurs (se matris 1), men de element som enligt Dryzek ingår i diskursen hittas inte i mitt forskningmaterial.

Överlevnad-diskursen (*survivalism*) baserar sig på påståendet att det finns en begränsad mängd av resurser på jorden och det krävs radikala åtgärder för att en hotande global katastrof avvärs. Diskursens radikalism framgår till exempel i diskursens radikala lösningsförslag för befolkningsexplosion. (Dryzek 1997 s. 23–44.) Diskursen kan inte hittas i resetidningskontexten i mitt material.

I promethean (*promethean*) diskurs förnekas helt till exempel naturens bärformåga och andra gränser som kan stå iväg för ständig tillväxt. Miljöproblemets komplexitet förstås inte i diskursen. Miljöproblem nästan finns inte i diskursen. (Dryzek 1997 s. 45-60.) Också den här diskursen är så radikal att hänvisningar till dess slags tankar inte hittas i mitt forskningsmaterial.

Hållbar utveckling-diskursen (*sustainable development*) ligger nära den ekologiska moderniseringens diskurs. Enligt definitionen är utveckling hållbar när behov av den nuvarande generationen fylls på så sätt att kommande generationer har lika bra möjligheter att fylla sina egna behov (Dryzek 1997 s. 123). Hållbar utveckling-diskursen har dock kritiserats för att vara en diskurs endast för att den knappast erbjuder praktiska lösningsmodeller för miljöproblem. Alla från individer till större institutioner är aktörer med möjligheter att påverka. (Dryzek 1997 s. 123–136.) Diskursen är så vag och omfattande att element från den inte hittas i resetidningar.

De ovannämnda fyra diskurserna saknades i de resetidningsartiklar jag analyserat. I följande kapitel 7 koncentrerar jag mig på det egentliga forskningsresultat alltså de Dryzeks element som jag identifierade i artiklarna.

7 Resultat

Forskningsmaterialet består av 20 resetidningsartiklar. Jag undersökte artiklarna en åt gången så att jag studerade artiklarnas grundläggande entiteter och aktörer och deras motiv, föreställningar om naturliga förhållanden och retoriska verktyg.

I de följande kapitlen 7.1–7.3 presenterar jag mina forskningsresultat så att den av Dryzeks element som kapitelns rubrik tyder på behandlas i ifrågavarande kapitel. Där har jag tagit med utdrag från artiklarnas brödtexter. Några ord i utdragen är kursiverade. Kursiveringarna är mina och jag refererar till kursiverade ord eller avsnitt i min brödtext. Utdragen är numrerade så att det är möjligt att hänvisa till dem. Till sist i kapitel 7.4 har jag samlat forskningsresultaten i tabeller.

7.1 Grundläggande entiteter och aktörer och deras motiv

Diskursens grundläggande entiteter betyder världsbildens centrala entiteter. Kontext verkar väsentligt på diskursens världsbild. Artiklarna i mitt material är publicerade mellan 2007 och 2010. Platskontext där resetidningsartiklarna publicerades innefattar huvudsakligen Norden. De innehåller och kommenterar nyheter om turismbranschen inte bara från Sverige utan också från Norge, Danmark och Finland. Människor i Norden har mestadels lagliga och ofta ekonomiska möjligheter att resa. Företag i Norden får vara i privat ägo varför resande som en kommersiell företeelse är godtagbart, möjligt och lönsamt (se kapitel 2.1.1). Dock är kontexten här även mer begränsad, det vill säga kontexten är en resetidningskontext. Därför iakttas materialets grundläggande entiteter och aktörer från resebranschens synvinkel. Jag undersöker alltså hur natur och miljö uppträder i artiklarna och hur människan ses som en resenär, som en aktör inom resebranschen eller som en aktör som påverkar resebranschen.

Ekologisk modernisering

Ekologiska moderniseringens diskurs är den dominerande diskursen (se kapitel 7.4) när det gäller grundläggande entiteter och aktörer. Den är representerad i 16 artiklar av 20. Enligt Dryzek är diskursens grundläggande entiteter komplicerade system (*complex systems*), naturen som en avfallshanteringscentral (*nature as a waste treatment plant*), kapitalistisk ekonomi (*capitalist economy*) och staten (*the state*) (Dryzek 1997 s. 144).

Som diskursens aktörer nämner Dryzek partner som är motiverade av gemensamt intresse (*partners; motivated by public good*) (Dryzek 1997 s. 146). Dryzek beskriver diskursens grundtanke på följande sätt:

”Ecological modernization is a systems approach which takes seriously the complex pathways by which consumption, production, resource depletion, and pollution are interrelated. [...] The key to effective action is therefore to anticipate and prevent unwanted environmental ramifications of production and consumption decisions. [...] Industry [...] cooperates enthusiastically in the design and implementation of policy. For the key to ecological modernization is that there is money in it for business.” (Dryzek 1997 s. 142–144.)

Alltså när man tänker på människans verksamhet och dess miljöpåverkan utformar de tillsammans ett komplicerat system. Därför är den bästa vägen till ett miljövänligare samhälle sådan där människan i förväg beräknar sin verksamhet och på det sättet strävar efter att förekomma icke-önskad miljöpåverkan. En annan grundläggande entitet är kapitalistisk ekonomi vars mål är ökning av ekonomisk vinst (Dryzek 1997 s. 144). När man kombinerar de här två entiteterna, komplicerade system och kapitalistisk ekonomi, betyder det i praktiken att människans verksamhet inte skall begränsas utan förändras i en miljövänligare riktning. Det första artikelutdrag (1) är ett exempel på den ekologiska moderniseringens diskurs.

1. Hur ska *resandet bli mer miljövänligt* samtidigt som *fler och fler reser, oftare och längre och längre bort?* (Vagabond: Klimathot debatterades på ny resestämma).

I utdragen undrar man hur resande skulle förändras i en miljövänligare riktning samtidigt som det blir större som företeelse. I frågeställningen framförs en hållning att resande i sig inte borde minska utan reseföreteelsen borde förändras.

I följande utdrag (2) förmedlas ett likartat tankesätt. Världen är en plats där man kan resa omkring. Miljön kan lida av resandet. Därför måste människan – i det här fallet resande och aktörer inom resebranschen – förändra sina sedvanor mot det miljövänligare. Minskning av resandet som lösning nämns inte.

2. Nu handlar *resande inte bara om att komma så långt bort som möjligt i världen länge*. Nu måste vi tänka ett steg längre, och också se till att vi *inte förstör miljöerna* som vi kommer till. (ESCAPE 360°: Världens mest etiska resmål.)

Utdrag 3 innehåller den samma idé om ekologisk modernisering. Den här gången är det flygindustrin som satsar på miljövänligare teknologi.

3. Flygindustrin är mitt uppe i ett generationsskifte. Bort ska de gamla ineffektiva flygplanen och *in ska de nya bränslebesparande metoderna*. (Vagabond: Bränslesnålare plan bra för ekonomin – och miljön.)

Den tredje grundläggande entiteten i diskursen är naturen som ses som ett avfallshanteringscentral (*waste treatment plant*) (Dryzek 1997 s. 144). Ordet *waste treatment plant* hänvisar till att naturen inte bara är en resurskälla för mänskligheten utan den måste också klara av följder som människans verksamhet förorsakar (Dryzek 1997 s. 144). I det fjärde utdraget (4) skrivs det om hur resebyrå Fritidsresor erbjuder resande en möjlighet att betala lite extra i en situation där resandet förorsakar utsläpp. Pengarna ska dirigeras till projekt som anses sakta klimatförändringen, exempelvis till trädplanteringsprojekt. Sådan här aktivitet kallas för klimatkompensation. Tanken om naturen som avfallshanteringscentral kommer fram i artikelutdraget nedan. Där orsakar människans resande koldioxidutsläpp, vilket ändå kan kompenseras med pengar – resande betalar på sätt och vis för avfallsbehandlingen.

4. Varje resenär ges möjligheten att lägga 5 kronor i frivilligt miljöbidrag, Fritidsresor lägger då till 5 kronor, och *pengarna går till klimatkompenserande projekt* (Vagabond: Ny modell för klimatkompensation av Fritidsresor).

Den fjärde grundläggande entiteten i den ekologiska moderniseringens diskurs är staten (*the state*) (Dryzek 1997 s. 144). Det betyder att ekologisk modernisering ofta sker på statsnivå. Stater och regeringar som centrala krafter i lösningen av miljöproblem behandlas närmare under *Administrativ rationalism* (varför jag här bara nämner staten som en av de grundläggande entiteterna). Som man kan se i resultattabellerna i kapitel

7.4 uppträder den ekologiska moderniseringens och den administrativa rationalismens diskurser tillsammans i 7 artiklar när man undersöker artiklarnas grundläggande entiteter. Det beror på att diskurserna har en gemensam grundläggande entitet: staten.

Aktörer i den ekologiska moderniseringens diskurs ses som partner som samarbetar för det allmänna bästa. Det allmänna bästa är aktörernas motiv och det är också det resultat som ekologisk modernisering syftar till. Partnerskapets mål är alltså att ekonomiska och politiska verksamheter är miljövänligare utan att människans levnadsnivå och den ekonomiska lönsamheten måste sänkas. Partner är aktörer inom stat, ekonomi och miljöbransch såsom regeringar, företag och miljöorganisationer. (Dryzek 1997 s. 145.) I kapitel 7.2 behandlar jag relationer mellan entiteter, aktörer och miljö i den ekologiska moderniseringens diskurs. Där (se utdrag 20–23) kommer fram aktörer som samarbetar för bättre miljö.

Ekologisk modernisering och tonvikt på teknologi

När Dryzek listar grundläggande entiteter i den ekologiska moderniseringens diskurs nämner han inte teknologi. Dock skriver han i sin bok att i diskursen betonas teknologiska innovationer som centrala i lösningen av miljöproblem (Dryzek 1997 s. 147). Betoningen syns också i mitt forskningsmaterial, nämligen hänvisningar till någon teknologisk lösning finns i 10 artiklar. Därför lyfter jag upp hänvisningar till teknologi trots att de är utanför Dryzeks egentliga modell. Följande utdrag 5–9 är exempel på hänvisningar till teknologin i artiklarna.

5. Förutom återvinning av material är den nya centralstationen klimatsmart på andra sätt. På taket sitter *solfångare som ett energisparande alternativ och luftbehandlingsystemet i lokalerna är värmeåtervinnande*. (ESCAPE 360°: Miljön i fokus på Uppsalas nya centralstation.)

6. Nu ska hundratals *vindkraftverk, solcellspaneler* och en *biogasanläggning* byggas (Vagabond: Klimathotade Maldiverna satsar på förnybar energi).

7. – *Inget annat tvåmotorigt långdistansplan förbrukar mindre bränsle. Jämfört med våra tidigare plan handlar det om en minskning på mellan 10 och 20 procent i bränsleförbrukning, säger Finnairs Sverigechef Matias Sarkkinen. (ESCAPE 360°: Take off för miljöflyg.)*

8. Ett av Clean Skys delprojekt är att tillverka fem nya motorer som ska minska bränsleutsläppen. Volvos uppgift är att utveckla komponenter till dessa motorer. (Vagabond: Storsatsning på renare flyg.)

9. Använd transportmedel som drivs med förnybara bränslen, till exempel biogas, etanol, RME och vätgas (Vagabond: Res klimatsmart).

Dock innehåller inte alla artiklar som kan klassas som den ekologiska moderniseringens diskurs hänvisningar till teknologi. Därför är hänvisningarna skilt markerade med ordet ”teknologi” i resultatstabellerna i kapitel 7.4.

Grön rationalism

När jag undersökte resetidningsartiklarnas grundläggande entiteter och aktörer var den gröna rationalistiska diskursen den näst vanligaste. Diskursen förekommer i 8 artiklar av 20. Diskursens människobild är rationell (*rational humans*) och naturen formas av komplicerade ekosystem (*complex ecosystems*) (Dryzek 1997 s. 185). Dryzek skriver om rationella människor och miljö på följande sätt:

”Nature is recognized in the form of complex ecosystems whose wellbeing requires that humans change their ways. But the necessary change is not any romantic return to nature. For green rationalism also recognizes that we humans are indeed different from the rest of the nature, and perhaps even special, most notably in turns of a capacity to reason and reflect. It is important to recognize, however, that this capacity does not mean that humans have to be [...] concerned only with calculation of what is in their own immediate material interest. Nor is there any licence for humans to exploit and dominate nature.” (Dryzek 1997 s. 185.)

Den gröna rationalistiska diskursen erkänner människans särställning som art med förmågan att tänka rationellt och resonera. Människans förnuft omfattar därmed även

hennes hållning till miljö – man måste ta hand om den. Orsaken till att jag skiljer den här diskursens människobild från den ekologiska moderniseringens diskurs är att Dryzek presenterar den ekologiska moderniseringens människa huvudsakligen som en kollektiv aktör. Den gröna rationalismens människa däremot kommer fram som en individ och som en individuell beslutsfattare. I artikelutdrag 10 manas resande att göra miljövänligare val under resan.

10. Välj rätt bränsle. [...] Res smart, res tillsammans. [...] Flyg bara när du måste. [...] Om du tar färjan – välj rätt båt. [...] Köp utsläppsrätter. [...] Koldioxidkompensera. (Vagabond: Res klimatsmart.)

Resetidningarna nämner dock också de resande vars beslut inte alltid är miljövänliga. Följande utdrag 11 och 12 innehåller likartade nyheter om människor som satsar på miljövänlighet i sina vardagliga liv hemma, men under resan vill glömma bort miljöbekymmer.

11. Även den som är engagerad i miljöfrågor låter ofta miljöambitionerna stanna hemma på semestern [...] Det är många andra faktorer som är viktigare när vi väljer semester mål – än just hur miljömässigt bra själva resan är. [...] Vi kanske sopsorterar och cyklar till vardags men under semestern vill vi ha ett andrum också när det gäller miljöfrågorna. (Vagabond: Många struntar i miljön på semestern.)

12. Svenskar och normmän gillar att sortera sopor medan danskarna släcker lampor och snålar på vatten. Men det är få som väljer bort flygresan för miljöns skull. (ESCAPE 360°: Flygresan går före miljön.)

Andra grundläggande entiteter i diskursen är sociala, ekonomiska och politiska strukturer (*social, economic and political structures*). Dryzeks beskrivning av människobild och en brokig mångformighet i människans motiv präglas av förståelse i den gröna rationalistiska diskursen. I diskursen förstår man att människans motiv och drivkrafter är måndsida men idealet inte desto mindre är att människan kommer att göra miljövänliga val. Samhällets strukturer liksom miljöpolitiska linjer är ett medel att styra och uppmuntra människor att göra rätt slags miljöval:

”Green rationalists are likely to treat the essence of human motivation as multi-dimensional, at once competitive and cooperative, violent and peaceful, instrumental and communicative, selfish and public-spirited. Political life is mainly about promoting the institutional structure and political action such as to evoke the more benign motivation in each of this pairs, and control the more nefarious one.” (Dryzek 1997 s. 186.)

Artikelutdrag 5, 6 och 7 ovan föreställer alltså människan som en rationell aktör som borde förstå miljöns nuvarande tillstånd och därför manas hon till rätt sorts val i sin verksamhet. Dock konstateras det samtidigt att människan kan ha olika slags intressen och motiv som kan leda till mindre gröna val. Utdrag 6 och 7 tyder på att nordiska människor, som i regel är relativt medvetna om miljöfrågor, ofta ger upp sina miljöprinciper och kopplar av under resan.

Administrativ rationalism

Kärntanken i den administrativa rationalistiska diskursen är att administrativa organ styr människor med hjälp av konsulterande experter från olika vetenskapsgrenar. 7 artiklar i forskningsmaterialet innehåller hänvisningar till den administrativa rationalistiska diskursen.

Diskursens grundläggande entiteter är liberal kapitalism (*liberal capitalism*), administrativ stat (*administrative state*) och experter och ledare (*experts and managers*) (Dryzek 1997 s. 76). Experter och ledare nämns också som diskursens aktörer. De (experter och ledare som aktörer) strävar efter det allmänna bästa (*motivated by public interest*) (Dryzek 1997 s. 76). I mitt forskningsmaterial framstår diskursen oftast genom närvaron av antydning till statliga regeringar, EU eller något annat administrativt organ liksom FN. I utdrag 13 är det Sveriges miljöminister som representerar en administrativ aktör.

13. *Miljöminister* Andreas Carlgren vill att flyget ska utvecklas på klimatets och miljöns villkor (Vagabond: Miljöministern: ”Vi måste flyga på klimatets villkor”).

I utdrag 14 och 15 förekommer det hur experter står i bakgrunden till administrativa beslut. I de här fallen är experterna sannolikt specialister på klimatförändringen.

14. *Forskare* har varnat för att klimatförändringar kan leda till stigande havsnivåer som lägger öriket Maldiverna under vatten. *Landet* satsar därför på att bli först i världen att ha en nation utan fossila bränslen. (Vagabond: Klimathotade Maldiverna satsar på förnybar energi.)

15. *EU* satsar miljardbelopp i gigantiskt *forskningsprojekt* för att minska flygens koldioxidutsläpp. Målet är att halvera utsläppen fram till år 2020. (Vagabond: Storsatsning på renare flyg.)

Motivation eller strävan efter det allmänna bästa syns genom att tack vare vetenskapligt kunnande vet administrativa institutioner vad de borde göra åt miljöproblem. Människan som individ behöver inte nämnas skilt därför att individer anses agera enligt de linjer som administrativt har dragits. Om man tar ett flyg vars koldioxidutsläpp är mindre tack vare EU-projekt är det då just EU som är den centrala miljöaktören (utdrag 15).

Ekonomisk rationalism

Grundläggande entiteter i den ekonomiska rationalistiska diskursen i denna studie är ekonomisk människa (*homo economicus*), marknad (*markets*) och pris (*prices*) (Dryzek 1997 s. 112). När människan uppfattas som en aktör beskriver Dryzek henne som en självisk ekonomisk aktör (*self-interested homo economicus*) (Dryzek 1997 s. 113). *Homo economicus* betyder att människan ses som en konsument eller en producent. När jag betraktade artiklarnas grundläggande entiteter fanns det hänvisningar till ekonomisk rationalism i 4 artiklar.

I utdrag 16 ventileras efterfrågans inverkan på resandets förändring mot ett miljövänligare håll. Därtill hänvisas till resande som person som använder pengar, det vill säga konsumenter vars handlingar utgör efterfrågan. Det kommer fram i utdragen att svenska resande nödvändigtvis inte ännu är färdiga att satsa mer pengar för miljöns

skull när de reser. Den här tanken innehåller alltså idén om *self-interested homo economicus*. Samtidigt har man dock på känn att intresse för miljövänligare resande kan öka i takt med ekonomisk högkonjunktur.

16. – Om det fanns större *efterfrågan* så skulle det [miljövänligt resande] vara mycket lättare. Jag märker relativt lite intresse för miljöresor, trots att svenskarna normalt anses vara "early adopters". Det är högkonjunktur och resor är vad folk vill *lägga pengarna på*, sade han [Patrik Marklund]. (Vagabond: Klimathot debatterades på ny resemässa.)

Även i utdrag 17 används det ordet *konsument*. Konsumenten själv fattar beslut om vad han eller hon vill lägga pengarna på och i det här sammanhanget är de här ekonomiska besluten samtidigt miljöval.

17. Jan-Peter Bergkvist föreslog en miljömärkning av resor, som skulle underlätta för *konsumenten* att själv välja miljövänligt (Vagabond: Klimathot debatterades på ny resemässa).

Följande artikelutdrag (18) nämner handel som en kraft som leder teknologisk utveckling miljövänligare. Det gäller alltså förändring i tillgång som beror på ökning i efterfrågan.

18. Att förorenaren betalar är ett sätt att utveckla det som krävs för att flyget ska kunna leva och utvecklas på klimatets och miljöns villkor. *Handelnpressar på för utveckling av nya bränslen och nya teknik*. (Vagabond: Miljöministern: "Vi måste flyga på klimatets villkor.")

I artikelutdrag 19 hänvisas till en researrangör som tycker (sannolikt beroende på ökning av oljepriset) att det lönar sig både miljömässigt och ekonomiskt att utveckla miljöbesparande teknologi.

19. Researrangören Apollos flygbolag Novair ska sänka flygplanens bränsleförbrukning. – Det är både *en ekonomisk fråga* såväl som en miljöfråga för oss, säger Kajsa Moström på Apollo (Vagabond: Bränslesnålare plan bra för ekonomin – och miljön).

Slutligen kan man säga att artiklarnas grundläggande entiteter och aktörer och deras motiv ingår i fyra olika diskurser eller av deras kombinationer/överlappningar. Jag kunde alltså identifiera mer än en diskurs åt gången i en artikel. I kapitel 7.4 kan man se att det finns inslag från två eller även tre diskurser samtidigt i flera artiklar.

7.2 Föreställningar om naturliga förhållanden

Föreställningar om naturliga förhållandena betyder 1) förhållanden eller relationer mellan olika entiteter och aktörer och 2) deras relationer till natur och miljö i en diskurs. Liksom man kunde se i föregående kapitel består resetidningarnas grundläggande entiteter och aktörer av administrativa organ såsom miljöministerium eller EU, företag inom resebranschen såsom researrangörer eller flygbolag, miljöorganisationer, individer såsom resande och så vidare. I detta kapitel betraktas relationer mellan resetidningarnas entiteter och aktörer samt deras relation till natur och miljö i tillämpliga delar: Dryzeks miljödiskursmodell är så pass omfattande att jag här tar upp bara de diskursfragment som är relevanta i förhållande till den här undersökningen.

Ekologisk modernisering

I den ekologiska moderniseringens diskurs betonas kamratskap (*partnership*) och samarbete mellan regeringar, företag, moderata miljöaktörer och forskare (Dryzek 1997 s. 146). Diskursen kan hittas i 14 artiklar. Samarbetspartnerna tillsammans strävar efter att ändra en kapitalistisk politisk ekonomi mot ett miljövänligare håll. Kamratskapet är alltså den första av diskursens definitioner för naturliga förhållandena. En annan definition är *antropocentrism*. Naturen ses som underordnad i förhållande till människan och människans lust och kalkyler. (Dryzek 1997 s. 144–145.) Jag hittade inte direkt exempel på antropocentrismen så att jag kunde ta ett utdrag. Å andra sidan hittade jag inte heller exempel där naturen inte är underordnad människan – tvärtom, i diskursen syns en slags säkerhet om att de förändringar i samhället och i människans verksamhet

som ekologisk modernisering introducerar är lösningen på miljöproblem. Enligt min åsikt är diskursens säkerhet och sätt att övertyga signaler om dess antropocentriska tänkesätt. Säkerhet och sätt att övertyga är retoriska verktyg som behandlas senare i kapitel 7.3. Den tredje definitionen för diskursens naturliga förhållanden är att *miljövård och ekonomisk välmåga går hand i hand*. Tanken är redan bekant till exempel från utdrag 19.

I utdrag 20 berättas det om en man som utnämndes till miljöambassadör för en miljöorganisation. Utdraget är lite längre än tidigare utdrag därför att det finns flera hänvisningar till kamratskapet i innehållet.

20. Johan Ernst Nilson är inte bara en flitig *medarbetare* i ESCAPE 360° utan också en av Sveriges största äventyrare. Nu har han blivit invald som ambassadör för världens största miljöorganisation IUCN. [...] IUCN, International Union for Conservation of Nature, är världens äldsta miljöorganisation och är *ett globalt nätverk bestående av mer än 1000 miljöorganisationer samt över 11 000 forskare och experter från mer än 160 länder*. Organisationen är den enda miljöorganisation som *sitter med i FN* och arbetar för att bevara planetens naturresurser, hav och djurliv genom forskning och lobbying. (ESCAPE360° :ESCAPE 360° -medarbetare utnämnd miljöambassadör.)

Också i utdrag 21 och 22 nämns flera partner: företag, miljöorganisation, myndigheter, miljöministerium, EU, forskningscentra och universitet.

21. Den nya *organisation* som *Fritidsresor* har valt att jobba med heter *Atmosfair*. En organisation som är *kontrollerad av tyska myndigheter* och bland annat stöds av *det tyska miljödepartementet*. (Vagabond: Ny modell för klimatkompensation av Fritidsresor.)

22. Clean Sky har en beräknad budget på 16 miljarder kronor. *Utgifterna delas mellan europeiska kommissionen och näringslivet, forskningscentra och universitet*. En av deltagarna i projektet är svenska *Volvo Aero*. De har gått in med 100 miljoner kronor och får då samma summa finansierad av *EU*. (Vagabond: Storsatsning på renare flyg.)

I utdrag 23 berättar en representant för researrangören Apollo om företagets samarbete med hotellägare. Miljövänlighetens ekonomiskt förmånliga följder nämns två gånger i utdraget.

23. Kajsa Moström [på Apollo] påminner om att det är både finns *både* [så!] *ekonomiska och miljömässiga anledningar* till att se över sin verksamhet.– Vi försöker såklart också lyfta de större frågorna, *vi håller till exempel workshops med våra hotellägare* för att få dem att utnyttja energi och resurser effektivare. *I slutändan är det bättre för miljön, men också rent ekonomiskt för dem själva*, säger Kajsa Moström. (Vagabond: Bränslesnålare plan bra för ekonomin – och miljön).

Utdrag 24 är det sista exemplet på föreställningar om naturliga förhållandena i den ekologiska moderniseringens diskurs.

24. – Det viktigaste tror jag är att företag börjar se klimatförändringarna *som en affärsmöjlighet istället för ett problem*, sade Roger Trudeau, grundare av den internationella konferensorganisationen MCI, och fick medhåll Av Jan-Peter Bergkvist från hotellkedjan Scandic, ett företag som började sitt arbete med att skapa en miljöprofil redan i slutet av 90-talet. *Scandics miljövänliga image har skapat en konkurrensfördel gentemot andra företag*. (Vagabond: Klimathot debatterades på ny resemässa.)

Det sägs explicit i utdraget att det finns en affärsmöjlighet i klimatförändringen och att företagets miljövänliga image är en konkurrensfördel. Det här utdraget kunde kallas för ett faktiskt stilprov på ekologisk modernisering (se kapitel 6.1).

Grön rationalism

I den gröna rationalistiska diskursen definieras de naturliga förhållandena mellan människan och naturen kort som komplicerade (*complex interconnections between humans and nature*). Dryzek preciserar lite komplexitetens definition genom att beskriva att människan är utom naturen på grund av hennes förmåga att resonera. Resoneringsförmågan ger dock inte människan varken rätt eller förmåga att helt dominera över naturen. Som nämnt i kapitel 6.2, definieras relationen mellan människan

och naturen som den mellan lantgård och dess förvaltare (*a stewardship relationship*). (Dryzek 1997 s. 186–187.)

I den ekologiska moderniseringens diskurs är människan ganska duktig på att lösa miljöproblem tack vare, till exempel, hennes teknologiska innovationer. Däremot i den gröna rationalistiska diskursen är människan, så att säga, litet ödmjukare inför naturen och miljön. I denna kontext förstår jag Dryzeks definition *komplexitet* så att människan har sin resoneringsförmåga och teknologi, men naturen har i alla fall krafter som människan inte nödvändigtvis kan behärska. Det syns i följande utdrag nummer 25 där ögruppen Maldiverna hotas att översvämmas inom den närmaste framtiden.

25. För att rädda sin sjunkande nation har president Mohamed Nasheed tillkännagett att Maldiverna ska bli världens första klimatneutrala land. [...] *Få länder är så känsliga för den stigande havsnivån som Maldeiverna och FN:s mellanstatliga panel för klimatförändringar, IPCC, spår att landet kommer att översvämmas inom 50–100 år. (ESCAPE 360°: Maldiverna blir klimatneutralt.)*

Människan kan inte heller lösa alla miljöproblem. I utdrag 26 skriver man om Kilimanjaro och hur dess is smälter – och hur det verkar som om man ingenting kan göra åt det.

26. Inom loppet av 20 år kommer toppen på Afrikas högsta berg Kilimanjaro vara fri från is. [...] Sedan millennieskiftet har mer än en ytterligare fjärdedel av isen smält bort. *Och det finns ingenting som tyder på att situationen är på väg att ändras. (Vagabond: Kilimanjaros glaciärer försvinner.)*

Den gröna rationalismens diskurs och dess komplicerade människa–natur-relation kan hittas i 6 forskningsartiklar (se kapitel 7.4).

Administrativ rationalism

Den administrativa rationalistiska diskursen är representerad i 3 forskningsartiklar. Diskursen syns genom att relationerna präglas av administrativa inslag. Tydligaste

exemplet på föreställningar om naturliga förhållanden i den administrativa rationalistiska diskursen är att människor är underordnade i förhållande till staten (*people [are] subordinate to state*) (Dryzek 1997 s. 76). Tanken syns i utdrag 27 nedan.

27. För att rädda sin sjunkande nation har president Mohamed Nasheed tillkännagett att Maldiverna ska bli världens första klimatneutrala land (ESCAPE 360°: Maldiverna blir klimatneutralt).

I utdraget kommer det fram en idé om presidenten (på statens vägnar) tillkännager att hela landet ska ändras till klimatneutralt. Förändringen gäller naturligtvis då också landets alla invånare.

7.3 Retoriska verktyg

Retoriska verktyg är språkliga medel som hjälper att övertyga publiken. När det gäller mitt forskningsmaterial är det tre olika diskurser och deras retoriska medel som kan identifieras. Diskurserna är ekologisk modernisering, administrativ rationalism och grön romantik. Inte alla artiklar innehåller några av retoriska verktyg som Dryzek nämner i sin bok. De artiklarna är märkta med ett streck (–) i resultattabellerna (se kapitel 7.4).

Ekologisk modernisering

Igen är den ekologiska moderniseringens diskurs den mest dominerande diskurs. Diskursen kan igenkännas i 12 artiklar. Dryzek skriver att en av diskursens retoriska verktyg (den som är relevant för denna undersökning) är lugnande (*reassurance*) (Dryzek 1997 s. 146). Dryzek skriver om lugnandet så här:

[...] ecological modernization is a discourse of reassurance, at least for residents of relatively prosperous developed societies. It assures us that no tough choices need to be made between economic growth and environmental

protection, or between the present and the long-term future. (Dryzek 1997 s. 146.)

Miljöproblem kan presenteras som lösbara även om de kan verka allvarliga för publiken. Det finns en lugnande nyans i diskursen också när det gäller individens vardagliga liv: man behöver inte göra stora uppoffringar för miljöns skull. Utdrag 28 berättar om hur ett nordiskt flygbolag ändrar sin verksamhet till miljövänligare och samtidigt lugnar bolaget passagerare att deras omständigheter under resan bara ska bli bekvämare.

28. – Med de nya flygplanen får vi en av Europas *miljövänligaste* och modernaste flygflottor. Och med endast en flygplanstyp, Boeing 737–800, får vi *en väsentligt lägre bränsleförbrukning och enklare drift vilket innebär en stor vinst för miljön. Samtidigt kan vi erbjuda våra passagerare nya, bekvämare och driftsäkra flyg*, säger Åsa Larsson, press- och informationsansvarig för Norwegian Sverige. (ESCAPE 360°: Mindre utsläpp och mindre buller.)

I utdrag 29 uppmuntras resande att göra miljövänligare val under resan och motiveringen lyder: ”det behöver inte vara dyrt och krångligt”:

29. Flygresor och turism är stora miljöbovar. *Att ta miljöansvar behöver inte vara dyrt och krångligt, utan kan vara både bekvämt och roligt.* Här ger vi några enkla tips till dig som vill resa klimatsmart. (Vagabond: Res klimatsmart.)

Utdrag 30 koncentrerar sig på att sätta ihop resans miljövänlighet och underhållning under resan i Finnairs nya plan.

30. Idag premiärflyger Finnairs nya *miljövänliga* plan. Vi applåderar *bränsleförbrukningen, inget annat tvåmotorigt långdistansplan förbrukar mindre bränsle, och den roliga attiraljen att du kan ringa till andra passagerare i planet.* [...] Planet kommer lastat med *miljötänk* och *roliga ombordunderhållning.* [...] I stolsryggen framför dig finns *en skärm med underhållning i form av filmer, nyheter och spel.* Du kan också *ringa till andra passagerare i A330:an, skicka korta e-post och SMS.* (ESCAPE 360°: Take off för miljöflyg.)

Diskursens idé med lugnandet är alltså att det är bara roligt och bekvämt att resa mer miljövänligt. Det är inte ens dyrare än tidigare, utan ekologisk modernisering är vinst för både ekonomi och reskomfort.

Administrativ rationalism

Den administrativa rationalistiska diskursens retoriska verktyg är en blandning av oro och lugnande (*mixture of concern and reassurance*) (Dryzek 1997 s. 76). Dryzek sammanfattar tanken:

”At one level, environmental problems are serious enough to warrant attention; at another level, they are not serious enough to demand fundamental changes in the way society is organized. Thus the rhetoric combines a mixture of concern and reassurance [...]” (Dryzek 1997 s. 75.)

Den här kombinationen kan urskiljas i de två följande utdragen (31 och 32): i båda utdragen ges först något bekymrande faktum som omedelbart följs med annan, lugnande information.

31. *Utsläppen är lika skadliga oavsett varifrån planen startar. På lång sikt utesluter jag inga åtgärder för att göra det som krävs för klimatet.* (Vagabond: Miljöministern: ”Vi måste flyga på klimatets villkor”.)

32. *Endast var tionde svensk undviker att flyga på semestern eller betalar extra för att klimatkompensera sin resa. I Norge är motsvarande siffra ännu lägre, 6 procent och i Danmark endast 3 procent. [...] Men i framtiden kan var femte svensk tänka sig ett miljövänligare färdmedel än flyg, eller betala extra för att kompensera utsläppen.* (ESCAPE 360°: Flygresan går före miljön.)

Den administrativa rationalistiska diskursen kan kännas igen i tre artiklar (se kapitel 7.4).

Grön romantik

Den gröna romantiska diskursen och dess retoriska verktyg kan hittas i en forskningsartikel. Diskursens effektmedel är att appellera till känslor (*appeals to emotions*) (Dryzek 1997 s. 167). Följande (och sista) utdrag 33 berättar om Afrikas högsta berg Kilimanjaro vars is försvinner på grund av klimatförändringar. Enligt min åsikt appelleras till människan ganska kraftigt i utdraget:

33. *Om 20 år kan namnet Kilimanjaro, som tros betyda skinande vit, vara sorgligt missvisande (Vagabond: Kilimanjaros glaciärer försvinner).*

Den gröna romantiska diskursen får inte mycket fast fot i forskningsmaterialet med den här enda förekomsten. Emellertid är den värd omnämnandet. I nästa kapitel presenteras alla resultat i tabeller.

7.4 Resultattabeller

Jag har samlat resultaten i två tabeller (tabell 2 och tabell 3). Resultaten har delats in i två delar för utrymmesbristens skull. Först presenteras resultaten i Vagabond och sedan i ESCAPE 360°. I många fall finns det mer än endast en diskurs i en ruta. Då har jag listat diskurserna i alfabetisk ordning. Ordet *teknologi* samt texten ”+ hänvisningar till *teknologi*” i kolumnrubriker är skrivna inom parentes därför att jag har fört in dem i Dryzeks egentliga modell (se kapitel 7.1).

Artikel i Vagabond	Grundläggande entiteter och aktörer (+ hänvisningar till teknologi)	Föreställningar om naturliga förhållanden	Retoriska verktyg
Res klimatsmart	Ekologisk modernisering, grön rationalism, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Ny modell för klimatkompensation av Fritidsresor	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Klimathot debatterades på ny resemässa	Ekologisk modernisering, ekonomisk rationalism, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Många struntar i miljön på semestern	Grön rationalism	Grön rationalism	-
Miljöministern: "Vi måste flyga på klimatets villkor"	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering, ekonomisk rationalism, (teknologi)	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering	Administrativ rationalism
Klimathotade Maldiverna satsar på förnybar energi	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering	Grön rationalism	Administrativ rationalism
Bränslesnålare plan bra för ekonomin – och miljön	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering, ekonomisk rationalism, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
"Flyget är miljövänligt sätt att resa"	Grön rationalism	Grön rationalism	-
Kilimanjaro glaciärer försvinner	Grön rationalism	Grön rationalism	Grön romantik
Storsatsning på renare flyg	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering

Tabell 2 Resultat i Vagabond

Artikel i ESCAPE 360°	Grundläggande entiteter och aktörer (+ hänvisningar till teknologi)	Föreställningar om naturliga förhållanden	Retoriska verktyg
Maldiverna blir klimatneutralt	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering, (teknologi)	Administrativ rationalism, grön rationalism	Administrativ rationalism
Take off för miljöflyg	Ekologisk modernisering, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Håll koll på utsläppen när du flyger	Ekologisk modernisering, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Mindre utsläpp och mindre buller	Ekologisk modernisering, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Bo grönt – vem kan du lita på?	Administrativ rationalism, ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Världens mest etiska resmål	Ekologisk modernisering, grön rationalism	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
Easyjet får stå i miljöskamvrån	Ekologisk modernisering, grön rationalism	Ekologisk modernisering	–
Miljön i fokus på Uppsalas nya centralstation	Ekologisk modernisering, (teknologi)	Ekologisk modernisering	Ekologisk modernisering
ESCAPE360°-medarbetare utnämnd miljöambassadör	Ekologisk modernisering, grön rationalism	Ekologisk modernisering	–
Flygresan går före miljön	Ekonomisk rationalism, grön rationalism	Grön rationalism	Ekologisk modernisering

Tabell 3 Resultat i ESCAPE 360°

Diskussion och sammanfattning av resultaten hittas i nästa kapitel.

8 Diskussion av resultaten

Hur skriver resetidningar om miljöfrågor? När resultattabeller (tabell 2 och tabell 3 i kapitel 7.4) betraktas tillsammans nämns den ekologiska moderniseringens diskurs där sammanlagt 42 gånger, den gröna rationalistiska diskursen 14 gånger, den administrativa rationalistiska diskursen 13 gånger, den ekonomiska rationalistiska diskursen 4 gånger och den gröna romantiska diskursen en gång (se tabell 4).

	Grundläggande entiteter + aktörer	Föreställningar om naturliga förhållanden	Retoriska verktyg	Sammanlagt
Ekologisk modernisering	16	14	12	42
Grön rationalism	8	6	-	14
Administrativ rationalism	7	3	3	13
Ekonomisk rationalism	4	-	-	4
Grön romantik	-	-	1	1

Tabell 4 Antalet förekomster av olika miljödiskurser uppdelat enligt diskurselement

I stora drag kan man säga att kollektiva aktörer i resetidningarna är antingen samarbetspartner som tillsammans försöker förändra samhället mot en miljövänligare riktning (ekologisk modernisering) eller administrativa myndigheter som med lagar och bestämmelser försöker styra samhället mot ett mer ekologiskt håll (administrativ rationalism). Inviduella aktörer är antingen turister som uppmanas att göra så ekologiska val som möjligt under resan (grön rationalism) eller konsumenter som tänker igenom noga om de vill betala extra för miljöns skull eller inte (ekonomisk rationalism). Huvudsakligen ses miljöproblem som lösbara, speciellt med hjälp av teknologiska

innovationer (ekologisk modernisering och administrativ rationalism), dock medges det att man nödvändigtvis inte kan påverka allt liksom stigande havsnivåer (grön rationalism). Läsarna, om de känner sig bekymrade över miljöproblemen, lugnas antingen med artiklar om nya innovationer som inte bara är miljövänligare utan också bättre/bekvämare/behagligare för resanden (ekologisk modernisering) eller med lugnande uttalanden från experter eller myndigheter där det lovas att miljöproblemen tas på allvar och nödvändiga åtgärder vidtas (administrativ rationalism) för att lösa dem. I liten mån vädjas till läsarnas känslor för att öppna ögonen för miljöns sorgliga tillstånd (grön romantik).

Om de två resetidningarna Vagabond och ESCAPE 360° jämförs med varandra hittade jag inte några radikala skiljaktigheter i resultaten. Jag har insamlat förekomster av olika miljödiskurser i en tabell (se tabell 5 nedan), på samma sätt som i tabell 4 på sidan 56. Skillnaden är att i tabell 5 har jag avskiljat förekomsterna beroende på vilkendera resetidningen förekomsterna kommer från. Förekomsterna kan skiljas med hjälp av siffrornas position och färg. Förekomsterna från Vagabond står till vänster och de är skrivna med blå färg. Förekomsterna från ESCAPE 360° står till höger och de är skrivna med röd färg.

Även den största differensen mellan antalet förekomsterna är inte större än två stycken (se tabell 5). Enligt min åsikt är det mer relevant än små olikheter i siffrorna med resultatens likhet: om man tittar på kolumnerna uppifrån neråt, går siffrorna – både blåa och röda – alltid neråt. Det betyder att olika diskurserna följer *proportionellt* samma linjer även om siffrorna inte är precis desamma.

	Grundläggande entiteter + aktörer	Föreställningar om naturliga förhållanden	Retoriska verktyg
Ekologisk modernisering	7 9	6 8	5 7
Grön rationalism	4 4	4 2	- -
Administrativ rationalism	5 2	2 1	2 1
Ekonomisk rationalism	3 1	- -	- -
Grön romantik	- -	- -	1 -

Tabell 5 Antalet förekomster av olika miljödiskurser uppdelat enligt diskurselement. Blåa siffran (till vänster) i rutan står för Vagabond och röda siffran (till höger) står för ESCAPE 360°.

Vad som är litet överraskande med mitt resultat är några av de hittade miljödiskursernas beskrivningar i matris 1 (se kapitel 6.6.3). Enligt matrisen är den administrativa rationalistiska diskursen och den ekonomiska rationalistiska diskursen moderat reformvänliga och prosaiska. Det är inte överraskande. Den ekologiska moderniseringens diskurs är fantasirik, vilket jag tror hänvisar till nya innovationer när det gäller lösningen av miljöproblem. Diskursen är också moderat reformvänlig. Det är inte heller överraskande. Jag tycker ändå att det är lite oväntat att de förekomster i mitt forskningsresultat som jag identifierade som den gröna rationalistiska diskursen och som den gröna romantiska diskursen beskrivs som fantasirika och radikala. Enligt min åsikt är till exempel gröna rationalismens människobild, den rationella människan (se kapitel 7.1 och till exempel utdrag 10 och 11) som uppmuntras göra miljövänliga val, inte särskilt radikal. Inte heller känns vädjande till känslor i den gröna romantiska diskursen (se kapitel 7.3 och utdrag 33.) särdeles radikal. Jag tror att det här är en tolkningsfråga som beror på olika utgångspunkter mellan Dryzeks modell för miljöpolitiska miljödiskurser och min undersöknings reserättningskontext. Dryzeks bok

är skriven 1997, så kanske olika tidskontexter har påverkan också: någonting som var radikalt för 14 år sedan är inte nödvändigtvis radikalt nu.

Jäger råder i sin verktygslåda att forskaren till sist ska omdefiniera diskursområdet (genren) från den särskilda synvinkel som de färskas undersökningsresultaten har gett upphov till (se kapitel 3.1). Först definierade jag resetidningar som ”företag vars mål är att ge vinst” och att resetidningar ”innehåller artiklar om olika resesmål, nyheter från turismens värld, reklam, reseberättelser, erfarenheter från resor och råd och tips i anslutning till allt slags resande” (se kapitel 3.1). Om jag nu definierar resetidningsgenren från min undersöknings synvinkel skulle jag utvidga den ursprungliga definitionen. Jag skulle tillägga att resetidningar både informerar läsarna om de förändringar som resebranschen och samhälle gör för att bli miljövänligare (se till exempel utdrag 13, 15 och 19) och råder och uppmuntrar läsarna att själva bete sig mer miljövänligt under resan (se till exempel utdrag 4 och 10). Oavsett ämnets (miljöproblemens) allvar är nyanser i resetidningsartiklar huvudsakligen positiva och lugnande (se till exempel utdrag 20, 24, 28 och 30).

Texten är kommunikativ och intentionell, refererar jag Hellspong & Ledin (1997) på sidan 7. Tillväxt inom resesektorn förutspår att resandet kommer att bli en större och större företeelse (se kapitel 2.1.1). Därför är det förståeligt att en ekonomisk bransch liksom resebranschen använder och främjar en diskurs som inte kräver kompromisser vid ekonomisk produktivitet: den ekologiska moderniseringens diskurs (se kapitel 6.1). När man tänker på resetidningskontexten är diskursval inte överraskande (se kapitel 3 s. 15: ”betydelsefull verksamhet är kontextbunden”). Som jag skriver i inledningen är det numera obligatorium för företag att visa intresse för miljöfrågorna. Det gäller deras image. Miljömedvetna konsumenter kan påkalla en viss slags åtgärder från företag, annars kan de rösta med fötterna och välja en annan firma i stället. Med användningen av den ekologiska moderniseringens diskurs (se till exempel utdrag 3, 23 och 24) uppfyller resetidningarna läsarnas miljövänlighetskriterier utan att resebranschen svartmålas som miljöhot.

Det finns både goda och dåliga sidor med användningen av en modell som baserar sig på miljöpolitiska diskurser i en undersökning som behandlar resetidningstexter.

Politikens språk kan skilja sig mycket från språket i resetidningar. Problemet var ändå inte oöverkomligt, tack vare mångsidighet i den modellen som jag använde. Dryzeks sätt att identifiera miljödiskurser är lämpligt för att analysera även annat material än bara politiska diskurser därför att de element som definierar Dryzeks miljöpolitiska diskurser och skiljer dem från varandra tillika kan hittas i övriga diskurser. Att jag kände igen fem av Dryzeks diskurser i resetidningartiklar är beviset på det. Emellertid anpassade jag Dryzeks metod och modell genom att 1) koppla ihop två elementen för att undvika upprepning (se kapitel 7.1), 2) nämna bara de diskurselement som är relevanta i förhållande till min undersökning (se två sista stycken i kapitel 5.1) och 3) lyfta fram hänvisningar till teknologi och betona dem mer än Dryzek gör i sin bok (se kapitel 7.1).

En sådan här undersökning kunde till exempel utvidgas att omfatta fler resetidningar, större tidsperiod eller större geografisk kontext (liksom resetidningar från många olika länder). Om man skulle gå djupare med mitt forskningstema kunde Dryzeks modell utvidgas längre. Till exempel alla språkliga retoriska verktyg kunde betraktas, inte bara dem som Dryzek nämner i sin bok. Ytterligare kunde helt nya diskurser, speciella resetidningsdiskurser, definieras för att producera mer exakt ny information om resetidningarnas miljödiskurser.

Källor

Litteratur

Dryzek, John S., 1997: *The Politics of the Earth. Environmental Discourses*. New York: Oxford University Press.

Fairclough, Norman, 1995: *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Harlow: Longman.

–2003: *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. London: Routledge

Fairclough, Norman & Wodak, Ruth, 1997: Critical discourse analysis. I: van Dijk, Teun A. (utg.), *Introduction to Discourse Analysis*. London: SAGE Publications. S. 258–284.

Hajer, Maarten A., 1995: *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. New York: Oxford University Press.

Hellspong, Lennart & Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hiltunen, Heidi, 1994: *International Policy Formulation for Climate Change. A discourse analysis of the epistemic communities in the IPCC*. Avhandling pro gradu. Institutionen för internationell politik vid Tammerfors universitet.

Hovden, Eivind & Lindseth, Gard, 2004: Discourses in Norwegian Climate Policy: National Action or Thinking Globally? I: *Political Studies* 52. S. 63–81. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero, 1993: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jäger, Siegfried, 2001: Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis. I: Wodak, Ruth & Meyer, Michael: *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE.

Karvonen, Pekka, 1993: *Kansainvälisen ilmastopolitiikan diskursiivinen muotoutuminen. Tiedonarkeologinen analyysi YK:n ilmastopimuksesta*. Avhandling pro gradu. Institutionen för politisk forskning vid Tammerfors universitet.

Kurz, Tim m.fl, 2005: The way that people talk about natural resources: Discursive strategies as barriers to environmentally sustainable practices. I: *British Journal of Social Psychology* 2008:44, nummer 4. S. 603–620.

Kuusisto, Anu, 2000: *Kurjia kerjäläisiä, aitoja paikallisia – Diskurssianalyysia sanomalehtien ja matkailuun erikoistuneiden aikakauslehtien matkajutuista*. Avhandling pro gradu. Institutionen för informatik vid Tammerfors universitet.

Lindskog, Johan, 2007: ledare. I: *RES* 9/2007, s. 15.

Marttinen, Kari, Saastamoinen, Salla & Suvanto, Sanna, 2000: *Yrityksen ympäristövastuut*. Helsinki: Kauppakaari Oyj.

Mikkola, Tiina, 2009: *Exotiska Goa i Indien – en text- och bildanalys av webbschryver på tre svenska researrangörers webbsidor*. Avhandling pro gradu. Institutionen för språk- och översättningsvetenskap vid Tammerfors universitet.

Myerson, George & Rydin, Yvonne, 1996: *The language of environment. A new rhetoric*. London: UCL Press Limited.

Nöth, Winfried, 2003: Pressphotos and their captions. I: Lönnroth Harry (red.), 2003: *Från Närpesdialekt till EU-svenska. Festskrift till Kristina Nikula*. S. 169–188. Tampere: Tampere University Press.

Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne, 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret, 1989: Discourse and Social Psychology – Silencing Binaries. I: *Theory & Psychology* 1989:8, nummer 3. S. 377–388.

Suoninen, Eero, 1992: *Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta*. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos: Tutkimuksia, Sarja A, Nro 24.

Svensk ordbok, 1986. Uppsala: Språkdata och Esselte Studium AB.

Tirkkonen, Juhani, 2000: *Ilmastopolitiikka ja ekologinen modernisaatio. Diskursiivinen tarkastelu suomalaisesta ilmastopolitiikasta ja sen yhteydestä metsäsektorin muutokseen*. Tammerfors: Tampereen Yliopistopaino Oy Juvenes Print.

Uotila, Salla, 2001: *Muutoksesta ilmastossa ilmastomuutokseen. Ilmastomuutoksen diskurssit Helsingin Sanomissa ja ympäristövaikuttajien puheessa*. Avhandling pro gradu. Institutionen för politikforskning vid Tammerfors universitet.

Venesmäki, Elina, 2002: *Kestävän kehityksen diskurssi ilmastopolitiikan välineenä Helsingin Sanomissa*. Avhandling pro gradu. Institutionen för informatik vid Tammerfors universitet.

Wodak, Ruth, 2007: Critical discourse analysis. I: Seale, Clive m.fl. (utg.), *Qualitative Research Practice*. London: SAGE Publications. S. 185–201.

Weaver, David, 2001: *Ecotourism*. Queensland: John Wiley & Sons Australia, Ltd.

Elektroniska källor

Armbruster, Ben, 2010: *Markey: Greenland Iceberg Has Created Space 'For Global Warming Deniers To Start Their Own Country'*. (29.9.2010.)
<http://thinkprogress.org/2010/08/09/markey-deniers-country/>

BBC, 2010: *Huge ice island breaks from Greenland glacier*. (4.10.2010.)
<http://www.bbc.co.uk/news/science-environment-10900235>

CO₂ is green, (u.å.): *CO₂ is green. More CO₂ Results in a Greener Earth*. (3.10.2010.)
<http://www.co2isgreen.org/>

ESCAPE 360 ° (u.å.): *Kontakt – ESCAPE360*. (6.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/om-oss/kontakt.aspx>

Finlands miljöcentral, 2008: *Klimatförändring*. (6.11.2008.)
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=200142&lan=sv>

Förenta Nationerna, 1997: *UN Conference on Environment and Development (1992)*. (16.2.2009.) <http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>

Greenpeace USA, 2010: *Koch Industries: Secretly Funding the Climate Denial Machine*. (3.10.2010.) <http://www.greenpeace.org/usa/en/media-center/reports/koch-industries-secretly-fund/>

Helsingin Sanomat, 2008: *G8-maat ajavat päästöjen puolittamista vuoteen 2050 mennessä*. (16.2.2009.) <http://www.hs.fi/talous/artikkeli/G8-maat+ajavat+p%C3%A4st%C3%B6jen+puolittamista+vuoteen+2050+menness%C3%A4/1135237730046>

–2010: Grönlannista irtosi ennätysuuri jäälautta. (4.10.2010.)
<http://www.hs.fi/ulkomaat/artikkeli/Gr%C3%B6nlannista+irtosi+enn%C3%A4tyssuuri+j%C3%A4lautta/1135259153635>

International Energy Agency, 2009: *IEA Statistics. CO₂ emissions from fuel combustion. Highlights 2009 edition*. (2.10.2010.)
<http://www.iea.org/co2highlights/co2highlights.pdf>

Karvonen, Erkki, (u.å.): *Johdatus Viestintätieteisiin*. (2.10.2010.)
<http://www.uta.fi/viesverk/johdviest/merkkulttuuri/retorinen.html>

Koivu, Tuuli, 2006: *Kiinan talouskasvu on vertaansa vailla*. (28.9.2010.)
<http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=67902&nodeid=34352&contentlan=1&culture=fi-FI>

Miljöministeriet: *Kioton pöytäkirja*. (16.2.2009.)
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=303374&lan=FI>

Sveriges ordförandeskap i Europeiska unionen: *FN:s klimatkonferens, COP 15*. (28.9.2010.)
http://www.se2009.eu/sv/moten_nyheter/2009/12/7/fn_s_klimatkonferens_cop_15

Tikka, Eero, 2010: *Tapetaan saimaannorpat?* (2.10.2010.)
<http://eerotikka.blogspot.com/2010/03/tapetaan-saimaannorpat.html>

Vagabond, (u.å.): *Om Vagabond*. (1.2.2009.)
http://www.vagabond.se/Om_Vagabond/Om_Vagabond/

Whales, (u.å.). (28.3.2011.) <http://www.whales.org.za/>

World Tourism Organization: *Tourism – an Economic and Social Phenomenon*. (4.11.2008.) <http://www.unwto.org/aboutwto/why/en/why.php?op=1>

–2010: *China- The World's fastest growing outbound market & the largest source market in Asia*. (28.9.2010.) http://www.unwto.org/asia/news/en/news_det.php?id=6301

WWF Suomi, (u.å.): *Saimaannorppa*. (2.10.2010.)
http://www.wwf.fi/ymparisto/uhanalaiset_lajit/kotimaiset/saimaannorppa.html

YLE Uutiset, 2007: *Galapagossaaret vaarassa turismin ja maahanmuuton vuoksi*. (26.1.2009) http://yle.fi/uutiset/luonto_ja_ymparisto/2007/06/galapagossaaret_vaarassa_turismin_ja_maahanmuuton_vuoksi_242216.html

–2009: *Ilmastonmuutos viemässä Etelä-Suomesta hiihtokelit*. (27.1.2009.)
http://yle.fi/uutiset/luonto_ja_ymparisto/2009/01/ilmastonmuutos_viemassa_etela-suomesta_hiihtokelit_477168.html

Material

ESCAPE 360°:

ESCAPE 360°, 2009a: *Maldiverna blir klimatneutralt*. (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/maldiverna-blir-klimatneutralt>

–2009b: *Take off för miljöflyg*. (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/take-off-foer-nytt-miljoeflyg.aspx>

–2009c: *Håll koll på utsläppen när du flyger*. (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/koll-paa-utslaeppen-naer-du-flyger.aspx>

–2009d: *Mindre utsläpp och mindre buller*. (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.se/nyheter/nyhetsarkiv/mindre-utslaepp-och-mindre-buller.aspx>

–2009e: *Bo grönt – vem kan du lita på?* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/infoer-resan/boende/bo-groent.aspx>

–2009f: *Världens mest etiska resmål.* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/vaerldens-mest-etiska-resmaal.aspx>

–2009g: *Easyjet får stå i miljöskamvrån.* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/easyjet-faar-staa-i-miljoeskamvraan.aspx>

ESCAPE 360°, 2010a: *Miljön i fokus på Uppsalas nya centralstation.* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/miljoen-i-fokus-paa-uppsalas-nya-centralstation.aspx>

–2010b: *ESCAPE 360°-medarbetare utnämnd miljöambassadör.* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.com/nyheter/nyhetsarkiv/ESCAPE360%C2%BA-medarbetare-utnaemnd-miljoambassadoer.aspx>

–2010c: *Flygresan går före miljön.* (4.10.2010.)
<http://www.ESCAPE360.se/nyheter/nyhetsarkiv/flygresan-gaar-foere-miljoen-.aspx>

Vagabond:

Vagabond, 2007a: *Res klimatsmart.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Resmal/Ovrigt-om-resor/Miljo-och-resande/Res-klimatsmart/>

–2007b: *Ny modell för klimatkompensation av Fritidsresor.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Ny-modell-for-klimatkompensation-av-Fritidsresor/>

Vagabond, 2008a: *Klimathot debatterades på ny resestässa.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Klimathot-debatterades-pa-ny-resemassa/>

–2008b: *Många struntar i miljön på semestern.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Manga-pausar-fran-miljoengagemang-pa-semester/>

–2008c: *Miljöministern: ”Vi måste flyga på klimatets villkor”.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Resmal/Ovrigt-om-resor/Miljo-och-resande/Miljoministern-Vi-maste-flyga-pa-klimatets-villkor/>

Vagabond, 2009a: *Klimathotade Maldiverna satsar på förnybar energi.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Klimathotade-Maldiverna-satsar-pa-fornybar-energi/>

–2009b: *Bränslesnålare plan bra för ekonomin– och miljön.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Branslesnalare-plan-bra-for-ekonomi-och-miljon/>

–2009c: *"Flyget är miljövänligt sätt att resa".* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Flyget-ar-miljovanligt-satt-att-resa/>

–2009d: *Kilimanjaros glaciärer försvinner.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Nyheter/Kilimanjaros-glaciarer-forsvinner/>

Vagabond, 2010: *Storsatsning på renare flyg.* (4.10.2010.)
<http://www.vagabond.se/Redaktionellt/Resmal/Ovrigt-om-resor/Miljo-och-resande/Klimatkrisen/Storsatsning-pa-renare-flyg/>